

Strategic Studies Institute

i

U.S. Army War College Press

**ISLAMIZAM I SIGURNOST
U BOSNI I HERCEGOVINI**

Leslie S. Lebl

Svibanj 2014. godine

(informativni prijevod, mjerodavan je izvornik na engleskom)

ISLAMISM AND SECURITY IN BOSNIA-HERZEGOVINA

Leslie S. Lebl

PREDGOVOR

Mnogi promatrači smatrali su vojnu misiju Sjevernoatlantskog pakta (NATO) u Bosni i Hercegovini (BiH), započetu 1995. godine, kao test sposobnosti međunarodne zajednice da održi mir u svijetu nakon hladnog rata. Taj se zadatak pokazao teškim: Mnoge prepreke za vraćanje stabilnosti i rasta u Bosni temeljno su secirane tijekom godina, od izazova vlada tranzicije do teškoća međuetničkog pomirenja.

Međutim, jedan je čimbenik dobio oskudnu pažnju: uloga islamizma, političke ideologije zasnovana na religiji koja motivira Muslimansko bratstvo, Al-Qaidu i mnoge druge radikalne skupine. Ova studija istražit će utjecaj islamizma na bosansku sigurnost, prateći kretanja tokom 9 godina održavanja NATO-ovog mira, kao i godine koje su slijedile. Također će se ispitati veze između takozvanog "nenasilnog" i "nasilnog" islamizma - veze koje su se već pojavile u drugim zemljama u kojima su angažirani NATO ili američka vojska. Kao posljedica toga, studija nudi okvir za analizu potencijalnih ograničenja koja islamizam može postaviti u današnjim i budućim vojnim misijama u muslimanskim zemljama.

DOUGLAS C. LOVELACE, JR. Director
Strategic Studies Institute and U.S. Army
War College Press

SAŽETAK

Bosna i Hercegovina, za koju se nekada mislilo da je na putu pridruživanja Sjevernoatlantskom sporazumu (NATO) i Europskoj uniji (EU), umjesto toga zaostaje u glibu političkih natezanja, ekonomskih zaostajanja i disfunkcijom vlasti. U takvoj teškoj situaciji, islamizam predstavlja značajnu prijetnju krhkoj domaćoj stabilnosti. Iako su razine islamističkog terorizma i separatističkih pokreta usporedivi s onima drugdje u Europi, oni su u Bosni posebno problematični zbog dva razloga. Prvo, visoki politički i vjerski bošnjački (muslimanski) čelnici imaju dugogodišnje veze s Muslimanskim bratstvom i islamističkim terorizmom, uključujući Al-Kaidu i Iran i toga se vrlo nerado odriču. Drugo, islamizam značajno doprinosi disfunkciji Bosne kao zemlje. Pozivanje na ponovno nametanje tradicionalnog islamskog zakona ili šerijata izaziva protivljenje bosanskih Srba i Hrvata, a isto čini i nostalgija za Osmanskim carstvom i Islamskim kalifatom koju zajedno dijele ključni bošnjački čelnici, Organizacija za islamsku suradnju (OIC) i turska vlada.

Neki analitičari smatraju da se klizanje Bosne može preokrenuti uspostavljanjem druge vojne misije NATO-a, dok drugi žele da Sjedinjene Države ubrzaju njeno članstvo u NATO-u. Američka vojska trebala bi biti spremna objasniti zašto je prethodna NATO misija bila uspješna i zašto bi, za razliku od te, još jedna bila mnogo teža. Europsko zapovjedništvo i Ured američkog ministra obrane trebali bi upozoriti washingtonske kreatore politika na opasnost za kreiranje NATO politike i svakodnevne operacije koje proizlaze iz islamističkih veza nekih bošnjačkih čelnika i predstavnika.

ISLAMIZAM I SIGURNOST U BOSNI I HERCEGOVINI

BOSNA U NEVOLJI

Osamnaest godina nakon završetka borbi u Bosni i Hercegovini (Bosna), još uvijek nije osigurana njezina teritorijalna cjelovitost i unutarnja stabilnost. Većina promatrača pretpostavlja je da će članstvo u Organizaciji Sjevernoatlantskog pakta (NATO) i Europskoj uniji (EU) učvrstiti bosansku sigurnost. Iako su se druge balkanske zemlje uspješno pridružile tim dvjema organizacijama¹, Bosna ih neće uskoro slijediti. Umjesto toga, reforme koje su se činile kako bi popločale put za članstvo su zastale. Jedinstvo države je dvojbeno; njezine državne strukture su neupotrebljive, a njezino gospodarstvo propada.

Bosanske državne strukture uspostavljene Dejtonskim mirovnim sporazumom (DMS) uključuju slabu središnju državu, dva entiteta (bošnjačko-hrvatska federacija i republika srpska) te zasebnu nadležnost za sporni grad Brčko. Sa Federacijom dalje podijeljenom na 10 relativno autonomnih županija – koji otprilike odražavaju teritorijalne podjele između Bošnjaka i Hrvata - ne da je samo taj rezultat iznimno težak i nezgrapan, nego struktura potiče sporove i napetosti uokvirene u smislu etničke pripadnosti. Većina promatrača, s izuzetkom američke vlade, zaključila je da glomazan mehanizam s dva entiteta i slabom središnjom vladom dogovoren u Daytonu 1995. godine jednostavno ne funkcionira.²

Da je bosanska ekonomija uspjela te bi se tenzije vjerojatno smanjile. No, osnovni zahtjevi za takvu uspješnu ekonomiju, kao što su energetske projekti velikih razmjera, često su blokirani nedostatkom među-entitetske suradnje.³ Osim toga, ekonomska liberalizacija potrebna za rast oduzela bi mnogim slojevima činovnika značajan prihod, bilo od kontrole državnih poduzeća naslijeđenih iz komunističke prošlosti, bilo od prihoda iz zbrke postojećih propisa i administrativnih zahtjeva.

Snažno vodstvo moglo bi prevladati tu inerciju, ali snažno vodstvo upravo je ono što nedostaje. U međuvremenu, korupcija ostaje i dalje raširena⁴, a prosječan Bosanac suočena je s velikom nezaposlenošću koja doseže 57 posto među mladima.⁵ Siromaštvo ublažavaju opsežne državne subvencije koje dodatno opterećuju ekonomiju i rad na crnom tržištu.

Bivši predsjednik Srbije Slobodan Milošević i bivši hrvatski predsjednik Franjo Tuđman 1991. godine Bosnu su podijelili na salveti.⁶ Nisu uspjeli postići svoj cilj tijekom rata koji je slijedio, ali podjela Bosne iznutra je napredovala. Loše gospodarstvo je pridonijelo ovom procesu, ali isto tako je i smišljena politika otuđenja koju su vodile sve tri etničke skupine. Čitava generacija Bosanaca prošla je kroz etnički segregirani obrazovni sustav u kojem svaka skupina podučava svoju verziju religije, zemljopisa, povijesti i jezika.⁷ Te podjele zatim provode političari koji iskorištavaju etničke strahove i napetosti.

Nije iznenađujuće, međunacionalno pomirenje kojem se nadalo da će Dayton donijeti nije došlo. Umjesto toga, velika većina bosanskih Srba podupire odcjepljenje Republike Srpske. Veliki je broj Hrvata već napustio zemlju; procjenjuje se da sada čine samo 10 posto bosanskohercegovačkog stanovništva, u usporedbi s 17 posto u 1991. godini⁸. Od onih Hrvata koji su još uvijek u zemlji, više od 40 posto želi treći, hrvatski entitet, izdvojen iz Federacije⁹, usprkos činjenici da im Daytonski sustav kvota trenutno daje preveliki utjecaj (trećina pozicija na državnoj razini i polovina onih u vladi Federacije).

Kako to kažu bosanski analitičari Anes Alić i Vildana Skočajić, većina Bosanaca "ne osjeća da je to njihova "domovina".¹⁰ To stavlja jedan alarmantni spin na druge, već ionako uznemirujuće podatke: oko 87 posto osjeća da zemlja ide u pogrešnom smjeru¹¹, a 77 posto mladih kaže da bi otišli iz Bosne ako bi mogli.¹² Takve negativne percepcije su tipične za zemlju u demografskom propadanju, kao što je danas Bosna.¹³ Na popisu neuspjelih država je možda u sredini, ali očito je u nevolji.¹⁴

Ni NATO niti EU ne mogu riješiti ove probleme, usprkos njihovim najboljim naporima. NATO je najprije osigurao Provedbene snage (IFOR), a zatim i njihova nasljednika, Stabilizacijske snage (SFOR), kako bi održao stabilnost devet godina nakon rata. Danas održava vojni štab u Sarajevu koji pomaže Bosni u reformama i obvezama vezanim za pristupanje NATO-u.

Bosna je ispunila sve zahtjeve za članstvo u NATO-u, osim registracije svih obrambenih objekata za koje se smatra da su potrebni za buduću obranu kao imovine središnje države.¹⁵ Republika Srpska odbila je prenijeti svoju imovinu, a njezin predsjednik Milorad Dodik pozvao je Bosnu da se demilitarizira umjesto da se pridruži NATO-u.¹⁶ Jasno je da su prepreke za pristup NATO-u političke i mogu ih ukloniti samo sami Bosanci. Čak i kad bi bili prevladani, NATO nema načina za rješavanje ozbiljnih socijalnih i ekonomskih problema Bosne.

Pridruživanje EU, koje zahtijeva opsežne ekonomske, socijalne i političke reforme, američki kreatori politike često vide kao kritično sredstvo za postizanje euroatlantske integracije. Moglo bi se tvrditi da je pristupanje EU vjerojatno nije sredstvo za pojednostavljivanje vlada i smanjenje javnog sektora, promicanje poduzetništva umjesto raspodjele i rješavanje kulturnih tenzija među različitim skupinama. Ipak, EU je Bosni pružila, između ostalog, jačanje njezinih središnjih državnih institucija, reformu javne uprave i pravosudnog sustava, borbu protiv korupcije i razvoj tržišne ekonomije, ali samo s ograničenim uspjehom. Čini se da su sada dužnosnici EU zaključili da ne mogu puno učiniti za rješavanje problema u Bosni, s obzirom na nedostatak vizije i međusobne sporove bosanskih političara¹⁷. Dužnosnik EU zadužen za pristupanje upozorio je da bi, ukoliko se nastavi ova situacija, aplikacija Bosne mogla biti "zamrznuta"¹⁸.

Da je Bosna samo još jedna zemlja kandidat za EU, takva procjena vjerojatno bi privukla malo pažnje. Ali u ovom slučaju, to je značajno s obzirom na ogromne napore EU za obnavljanjem Bosne. EU je zamijenio SFOR vlastitom vojnom operacijom, Snagama Europske unije (EUFOR); zamijenila je policijsku misiju Ujedinjenih naroda (UN) s Policijskom misijom Europske unije, a jedno vrijeme je kombinirala položaj posebnog predstavnika EU u Bosni i Hercegovini sa položajem UN-ovog ureda visokog predstavnika (OHR) u nastojanju da koordinira i usmjerava sudjelovanje civilne međunarodne zajednice u Bosni. Neuspjeh takvog ambicioznog nastojanja objašnjava zašto Europljani sada kažu da bosanskohercegovački problem prvenstveno trebaju riješiti Bosanci, a ne stranci.¹⁹

ISLAMIZAM: MUSLIMSKO BRATSTVO, TERORISTI I VEHABIJE

U ovom nesigurnom okruženju rast islamizma posebno je zabrinjavajući. Islamizam je snažno u suprotnosti s umjerenijim oblikom islama koji se tradicionalno primjenjuje u Bosni. Kao politička ideologija 20. stoljeća koja se temelji na religiji, islamizam ima krajnji cilj zamjenu zapadnog prava tradicionalnim islamskim zakonom ili šerijatom širom svijeta. To ne samo da bi narušilo zapadnu demokraciju odbacivanjem zakona koje su oblikovali demokratski izabrani

predstavnicima, već su temeljna načela šerijata - poput nejednakosti pred zakonom (više o ovoj temi kasnije u tekstu) – u izravnoj suprotnosti sa zapadnim pravom. Ova transformacija u islamizam bila bi izvedena globalnim kalifatom, odnosno islamskim carstvom, na čelu s osobom koja je i politički i vjerski vođa.

Većina zapadnih promatrača odbacuje upozorenja o opasnosti islamizma kao dio sirove srpske ili hrvatske propagande čiji je cilj potkopati bosansku državu. Čineći to, obično primjećuju da islamizam vjerojatno neće postati značajna sila, jer se većina Bošnjaka i dalje pridržava svoje tradicionalno umjerene i relativno sekularne verzije islama. Međutim, dokazi izvučeni ponajprije iz bošnjačkih i zapadnih izvora otkrivaju jasniju i alarmantniju sliku. Da bismo razumjeli ovu sliku, potrebno je prvo identificirati glavne vrste islamizma koji danas utječe na Bosnu.

Islamisti se obično dijele u dvije kategorije: nasilni islamisti koji otvoreno provode sveti rat, ili džihad, i njihov nenasilni dio koji to javno izbjegava - osim protiv Izraela ili zapadnih snaga koje se bore u muslimanskim zemljama. Međutim, veze između nasilnog i nenasilnog islamizma, iako ih se često negira, postaju sve očiglednije. To se posebno odnosi na zemlje poput Egipta, Libije, Tunisa i Sirije, gdje se Muslimansko bratstvo - najpoznatija skupina u nenasilnoj kategoriji - sada otvoreno bori za vlast. Dokazi iz Bosne, predstavljeni kasnije u ovom tekstu, također pokazuju zamagljenu liniju između nasilja i nenasilja.

Umjesto toga, korisnije je razlikovati tri glavne skupine islamista u Bosni: (1) one povezane s Muslimanskim bratstvom, skupinu čiji članovi sudjeluju u demokratskim institucijama i često javno zagovaraju zapadne vrijednosti; (2) one koji su uključeni u terorističke aktivnosti ili džihad; i (3) takozvane vehabije, pristaše saudijskog fundamentalizma koji odbijaju zapadne ustaljene zakone i običaje. Neki su vehabije povezani s terorističkim aktivnostima, dok drugi nisu. Postoje tenzije i sporovi među tri skupine, ali sve se slažu oko istoga cilja - zamijeniti zapadno pravo šerijatom. I sve tri skupine imaju veze s bošnjačkom političkom i vjerskom elitom.

Muslimansko bratstvo

Islamizam se prvi put pojavio u Bosni 1941. godine, kada su Alija Izetbegović i ostali formirali Mlade muslimane, grupu po uzoru na Muslimansko bratstvo. Izetbegovićev poznati politički traktat iz ranih 1970-ih, Islamska deklaracija, sadržavao je mnoge islamističke koncepte koji potvrđuju njegovu osobnu privlačnost prema toj ideologiji.

Ta se davna povijest odjednom pojavila u životu kad je Izetbegović osnovao političku stranku s bivšim mladim muslimanima kao njezinom unutarnjom jezgrom, nadnudrio svoje umjerenije rivale i postao **predsjednik Bosne** (*sic!!!*) 1990. godine. To je obnašao za vrijeme i nakon rata u Bosni, od 1990. - 96. godine, a zatim je postao član zajedničkog predsjedništva (koje se rotira između Srba, Hrvata i Bošnjaka) od 1996. do 2000. godine. Umro je 2003. godine, ali njegova ostavština živi dalje, jer njegov dugogodišnji suradnik Haris Silajdžić i sin Bakir idu njegovim stopama, obojica kao predsjednici Bosne i kao simpatizeri islama.

Veze s Muslimanskim bratstvom danas su vrlo važne za još jednog visoko pozicioniranog Bošnjaka, Mustafu Cerića. Cerić je godinama služio kao veliki muftija sarajevski i šef službene Islamske zajednice. Uz to, smatra se da je on sam po sebi vodeća bošnjačka politička ličnost.

Dakle, iako se malo govori ili piše o aktivnostima Muslimanske braće u Bosni, najviši bošnjački čelnici - koje zapadnjaci smatraju umjerenim, relativno sekularnim muslimanima - u stvari su usko povezani ili duboko naklonjeni toj organizaciji. Njihovi pogledi i njihovi odnosi usmjeravaju Bosnu prema islamizmu i muslimanskom svijetu, a Bošnjake otuđuju od bosanskih Srba i Hrvata, njihovih sugrađana.

Teroristi

Islamizam je dobio ogroman poticaj dolaskom islamskih boraca, ili mudžahedina, kako bi se borili na bošnjačkoj strani tijekom rata 1992-95. godine. Njihova vojna vrijednost je osporavana, ali popratna financijska i vojna podrška Saudijske Arabije i Irana bila je od vitalnog značaja za bošnjačke ratne napore. Iako su ove dvije zemlje suparnice, stigle su u Bosnu i prilagodile se kako bi podržale mudžahedine. Saudijska Arabija se fokusirala na financiranje i logističke zalihe, a Iran na uvoz boraca i na vojnu pomoć.²⁰

Rat u Bosni definitivno je dao ogroman poticaj Al-Qaidi i u pogledu organizacije i novačenja pripadnika²¹ te je pomogao radikalizaciji europskih muslimana. Mnogi su bili revoltiranim živopisnim videozapisima stradanja Bošnjaka, a neki su putovali u Bosnu kako bi pružili pomoć ili se borili i tako su stupili u kontakt sa stranim džihadistima. Mnogi džihadisti su kasnije usmjerili svoje borbene vještine protiv europskih i američkih ciljeva. Otkad je rat završio 1995. godine, bosanski veterani iz raznih zemalja bavili su se terorističkim aktivnostima u zemljama širom svijeta, među kojima su Francuska, Indonezija, Irak, Malezija, Maroko, Rusija, Saudijska Arabija, Španjolska, Tajland, Velika Britanija, Sjedinjene Američke Države i Jemen.²²

Najpoznatije inicijative za borbu protiv islamističkog terorizma bile su racija IFOR-a 1996. godine na iranski teroristički kamp za obuku u Pogorelici i brojni koraci poduzeti nakon terorističkih napada 11. rujna 2001. godine (9/11) na Sjedinjene Države. Tada je SFOR prekinuo terorističke zavjere usmjerene prema NATO-u i drugih zapadnih ciljeva i izvršio pretres Saudijskog visokog komesarijata i u drugim saudijskim dobrotvornim organizacijama koje su financirale terorističke organizacije.

Do 2004. godine, stručnjak za terorizam Evan Kohlmann, u knjizi koja upozorava na afganistansko-bosansku terorističku vezu, zaključio je da al-Qaede u velikoj mjeri nije uspjela steći korijene u Bosni. Primijetio je napredak u gašenju različitih terorističkih operacija i izrazio mišljenje da Al-Qaida nije uspjela jer su umjereni Bošnjaci odbacili njenu ekstremističku ideologiju.²³ Međutim, Kohlmann je možda to prerano govorio. Okvir 1 prikazuje kontinuitet od 1996. do 2006. godine u kojem je Bosna služila kao aktivna poveznica u mreži al-Qaede.

Okvir 1

"Bosanska veza" u međunarodnom islamističkom teroru

- Počevši od 1996. godine, stariji vođe mudžahedina kao što su Abu el-Ma'ali i Abu Sulaimann al-Makki, tada su živjeli kao "civilni" u Bočini Donjnjoj, nadzirali su planiranja u Francuskoj, Italiji i Jordanu, osmišljenih osvetiti smrt drugih vođa.
- U 2008, Ured visokog predstavnika (OHR) u Sarajevu navodno je otkrio dokaze da je visoki bošnjački političar Hasan Čengić potpisao novčani transfer namijenjen financiranju napada 11. rujna.

- Karim Said Atmani, krivotvoritelj dokumenta za skupinu koja planira bombardiranje Milenij 2000. godine, bio je čest posjetitelj Bosni. Prvu bosansku putovnicu dobio je 1995. godine, a nakon toga mu je dopušteno ostati bez važeće putovnice nakon što ga je Kanada deportirala 1998. godine.
- Krajem listopada 2001. godine bosanske su vlasti uhitile Alžirce s bosanskim državljanstvom pod optužbom da su planirali letjeti malim zrakoplovima iz Visokog i srušiti ih u baze SFOR-a u Tuzli i Bratuncu.
- Plan 2005. u Hrvatskoj za bombardiranje pogreba pape Ivana Pavla II, navodno, potječe iz Gornje Maoče. Plan je uključivao krijumčarenje raketnih bacača, eksploziva i detonatora u Italiju.
- Također u 2005. godini, bosanska policija izvršila je raciju u stanu povezanom s grupom koja je htjela raznijeti britansko veleposlanstvo u Sarajevu, zaplijenivši eksploziv, puške, drugo oružje i videozapis koji obećava osvetu za džihadiste ubijene u Afganistanu i Iraku. Jedan od uhićenih, švedski državljanin bosanskog porijekla, upravljao je web stranicom u ime Abu Musaba Zarqavija, šefa al-Qaede u Iraku.
- 2006. godine, grupa Bosanaca i Makedonaca povezana s Al-Qaidom uhićena je na sjeveru Italije, nakon što je iz Istanbula prokrijumčarilo oko 1800 pušaka u tu zemlju.

Sources: Evan F. Kohlmann, *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, New York, Berg, 2004, pp. 176, 199, 201-209; Bosnia-Herzegovina Federation public TV, May 5, 2008; *The Washington Post*, March 11, 2000; Channel 4 News, January 17, 2002; ISN, November 17, 2008; *The Washington Post*, December 1, 2005; and Christopher Deliso, *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Westport, CT: Praeger, 2007, p. 26.

Iranci nisu bili izbačeni nakon napada u Pogorelici 1996. godine. I danas su i iransko Ministarstvo za obavještajne poslove i nacionalnu sigurnost (VEVAK) i Islamski revolucionarni gardijski korpus (IRGC) prisutni u Bosni. Od njih dvoje, IRGC navodno ima bolju i opsežniju mrežu.²⁴ Nakon terorističkog napada u srpnju 2012. godine na aerodromu u Bugarskoj, međunarodna pažnja bila je usredotočena na moguće prijetnje Hezbollaha drugdje na Balkanu. Izraelski stručnjak, kojeg navodi Christopher Deliso, zaključio je da je Bosna predstavljala najveću opasnost u regiji jer "u vladi ostaju proiranski elementi; a Iran je aktivan preko veleposlanstva u Sarajevu i dobrotvornih organizacija."²⁵

Danas u Bosni i dalje postoji islamistički terorizam, bilo da se radi o al-Qaidi, Iranu ili domaćim odgojenim izvorima, ali procjene koliko opasnosti to predstavlja su različite. Mnogi zapadni analitičari uglavnom su odbacili ovaj terorizam kao glavni problem. Na primjer, izvješće Kongresne službe za istraživanje o Bosni iz 2013. godine samo kratko spominje terorizam²⁶, a nedavna izvješća State Departmenta i EU o terorizmu govore da razina terorizma u Bosni nije veći nego drugdje u Europi.²⁷

S druge strane, vodeći bosanski dužnosnik za provođenje zakona rekao je da jedini razlog što nije bilo više terorističkih napada je taj što smo "imali više sreće nego pameti."²⁸ Stvarni broj uključenih osoba nije trivijalan; Almir Džuvo, direktor Obavještajno-sigurnosne agencije BiH (OSA), procijenio je u srpnju 2010. godine da je u Bosni bilo 3000 potencijalnih terorista, na populaciji nešto manje od četiri milijuna ljudi.²⁹

Iz ovih se procjena mogu izvući dva zaključka. Prvo, razina terorističkih aktivnosti u Bosni čini se usporedivom s razinama drugdje u Europi - premda, ako je bosanski dužnosnik koji je gore citiran u pravu, u najboljem slučaju treba se čuvati optimizma. Drugo, samo što teroristička prijetnja nije neuobičajena, ne znači i da je nužno nevažna. Usporedbe sa zapadnom Europom mogu biti pogrešne, jer je terorizam mnogo opasniji za krhku državu nego za robusnu demokraciju.

Vehabije

Jedan mudžahedinski vođa je 1996. godine predvidio da "novi borci neće biti problem za Bosnu. Oni će otići dalje. Ali mi smo ovdje posijali sjeme i imat ćete sve više i više bosanskih muslimana koji prakticiraju tradicionalni islam."³⁰ Najočitiiji znak ovog trenda su takozvani vehabije, pristalice fundamentalističkog islama koji se prakticira u Saudijskoj Arabiji.

Procjene o broju vehabija ili pripadnika sličnih sekti uvelike se razlikuju. Promatrače je iznenadilo mnoštvo s više od 3.000 ljudi, od kojih polovica Bosanaca, koji su nazočili pogrebu vehabijskog vođe 2007. godine³¹, kao i konferenciji u Tuzli 2013. godine, koja je privukla 500 sudionika, uglavnom mladih ljudi.³² S obzirom da se procjenjuje da se svakog petka okupi oko 4000 ljudi kako bi čuli radikalne propovijedi u saudijskoj džamiji kralja Fahda u Sarajevu³³, broj vehabija mogao bi biti prilično velik. Ali najvjerojatnija brojka je podatak od strane federalne policije (ne policije Srpske Republike), koja je 2009. procijenila da do 5.000 prakticira islam kao bosanske vehabije.³⁴

Ne iznenađuje da vehabije regrutiraju sljedbenike iz najmanje povlaštenih klasa:

Bosanski vehabije u velikoj mjeri ciljaju mlade bez ekonomskih mogućnosti i one ugnjetavane, oboje iz ruralnih područja. Oni odlučno iskorištavaju siromaštvo, nedostatak obrazovanja i loše socijalne usluge, nudeći mladim ljudima i izbjeglicama razne mogućnosti, uključujući posao, primanja i zajedništvo. Bilo je slučajeva u kojima se novim članovima plaćalo nekoliko stotina eura mjesečno za njihovu odanost. Između ostaloga, postoje i dokazi da su članovi plaćeni za uvjeravanje supruge da nose hidžab u javnosti.³⁵

Uloga Saudijske Arabije u ovom procesu je velika. Saudijci su nakon rata financirali opsežan program izgradnje džamija, od kojih je džamija kralja Fahda u vrijednosti 30 milijuna dolara³⁶ samo najvidljivija i najutjecajnija, te su izgradili vjersku obrazovnu strukturu paralelnu onoj koju nudi službena Islamska zajednica.³⁷ Vjeruje se da Saudijci financiraju razne vehabijske grupe, da obrazuju mlade Bosance u Saudijskoj Arabiji i da šalju operative u Bosnu koji obično ožene bosanske žene i stapaju se s lokalnom zajednicom.³⁸

Kako bi vehabijski pokret dobio na značaju, militanti su se upustili u žestoke sukobe sa tradicionalnim Bošnjacima i pokušali su nametnuti javnosti svoje standarde ponašanja. Mladi i karizmatični vehabijski propovjednici putuju kroz zapadnu Europu i Balkan, održavaju predavanja i propovijedi; održavaju popularne web stranice pune džihadističke propagande i poticanja na teror. Jedan istaknuti propovjednik poznat je po pro-džihadističkoj, antiameričkoj pjesmi koju izvodi na vjenčanjima i drugim društvenim događajima:

Američki i drugi protivnici bi to trebali znati

Da sada muslimani

Jedno su poput talibana

Slušajte, braćo,

Vjernici svijeta
S dinamitom na prsima
Vodite stazom do dženeta (neba).³⁹

Neki Bošnjaci su oduvijek bili antiamerički, ali velika većina bila je otvoreno zahvalna Sjedinjenim Državama za intervenciju kako bi zaustavili rat, a zatim zadržali mir. Nije bilo nedavnih anketa koje bi mjerile kako su se ti stavovi mogli promijeniti. Međutim, nerealno je očekivati da će mladi ljudi rođeni tijekom ili nakon rata dijeliti taj osjećaj zahvalnosti, ili stvarno očekivati da će stariji ljudi i dalje osjećati zahvalnost jer politički sustav nametnut u Daytonu ne daje rezultate.

Iako su vehabijsko nasilje i prozelitizam prilično vidljivi, ovi islamisti su još poznatiji po svojim separatističkim enklavama, koje djeluju kao "blokirane-zone". Stanovnici ovih enklava odbacuju autoritet bosanske vlade i umjesto toga nameću strogo tumačenje šerijata. Prva takva enklava bila je u selu Bočinja Donja, nekadašnje selo bosanskih Srba, gdje je bošnjačka vlada nakon rata naselila bivše mudžahedine.

Mudžahedini su ženili bosanske žene i tako stekli bosansko državljanstvo. Selo im je pružalo sigurno utočište u kojem su mogli održavati svoje terorističke kontakte pod krinkom jednostavnih poljoprivrednika. Devedesetih godina prošlog stoljeća neprijateljstvo stanovnika Bočinje Donje prema strancima, uključujući SFOR, bilo je osjetljivo, podrivajući njihove tvrdnje o nevinosti. Na kraju je enklava zatvorena, a selo se vratilo prvobitnim vlasnicima. Sada je najpoznatija enklava u Gornjoj Maoči, udaljenom selu u kojem žive domaći Bosanci zajedno s bivšim mudžahedinima rođenim u inozemstvu.

Dok bosanski Srbi i dalje inzistiraju na tome da ove enklave predstavljaju značajan sigurnosni rizik, bošnjačka politika bila je nejedinstvena. S jedne strane, izvršen je pritisak da se vehabije izoliraju i marginaliziraju u nadi da će bilo kakvi problemi nestati. Analitičar Stephen Schwartz nagađa da su bošnjački politički lideri "slijedili strategiju pokušaja ograničavanja vehabijskih agitatora na udaljene lokacije, a ne rješavanju problema dosljednim pravnim postupcima."⁴⁰ Međutim, nisu svi bošnjački dužnosnici spremni na takav pristup. Vlasti su izvršile brojna uhićenja, uključujući masovnu raciju na Gornju Maoča 2010. godine i uhićenja dvojice vođa enklave nakon napada 2011. godine na američko veleposlanstvo u Sarajevu. Do sada, međutim, nisu uspjeli pripremiti ni optužnicu, a kamoli donijeti presudu. Kao rezultat toga, oblak misterije vjerojatno će neko vrijeme prekriti Gornju Maoču i druge slične enklave, što otežava utvrđivanje stupnja opasnosti koju predstavljaju po unutarnju sigurnost Bosne i Hercegovine ili njihove potencijalne veze s međunarodnim terorizmom.

Neki promatrači upozoravaju da su mnogi vehabije mirni i da ih ne treba klasificirati kao teroriste zbog bojazni da će ih to odvesti u naručje grupa koje prihvaćaju nasilje.⁴¹ Islamska zajednica, službena muslimanska vjerska organizacija u Bosni, odbila je osuditi vehabije i napasti one koji ih kritiziraju. Ali bošnjačka javnost ostaje neuvjeren; kad su ih zadnji put anketirali, 71 posto odbacilo je vehabizam, sugerirajući da im ovaj oblik islama i dalje ostaje različit od tradicionalnog bosanskog islama i nepoželjan.⁴²

Čini se da vehabije još nisu stekle kontrolu nad bilo kojim značajnim vladinim ili službenim vjerskim uredima. Niti su, iako je njihov stvarni broj teško je procijeniti, stvorili svoje zone u urbanim područjima, kao što se to dogodilo u zapadnoj Europi. Taj nedostatak napretka je

najvjerojatnije zbog unutarnjeg protivljenja lokalnih Bošnjaka. Pokušaji zauzimanja džamija završili su nasiljem; u jednom slučaju, stanovnik je komentirao: "Trebali bi obrijati bradu i koristiti dezodorans umjesto da dolaze ovdje poput pasa. Za mene su to vukovi, oni će napasti našu djecu. Imam žensku djecu i uopće se ne usuđujem poslati ih u [vjersku školu]." ⁴³ Prijazir tih mještana prema vehabijama neizreciv je.

Ipak, trenutačni opisi Federacije govore da je ona mnogo radikaliziranija nego što je bila u kasnim 1990-ima. S obzirom da trend ide u pogrešnom smjeru, bilo bi glupo smatrati vehabizam potpuno rubnim, pogotovo kada stručnjak poput sarajevskog profesora Rešida Hafizovića to opisuje kao "potencijalno smrtonosni virus" za bosanske muslimane. ⁴⁴ Kad su vremena teška a budućnost je sumorna, takvi pokreti mogu brzo steći zamah.

ISLAMISTIČKE VEZE VODEĆIH BOŠNJAČKIH LIDERA

Islamisti su aktivni ne samo u Bosni, nego i širom zapadne Europe i Sjedinjenih Država. Jedan od faktora koji predstavlja veću opasnost u Bosni nego drugdje je bliska povezanost islamista s bošnjačkim vođama, posebno trojicom ljudi (Bakir Izetbegović, Haris Silajdžić i Alija Izetbegović). Ti su ljudi zauzeli bošnjačko mjesto u rotirajućem predsjedništvu središnje države od njenog osnivanja. Opasnost od islamista u Bosni povećava i njihova bliskost sa Mustafom Cerićem, muftijom koji je donedavno bio na čelu bosanske službene Islamske zajednice.

Ti su ljudi, zajedno sa svojim suradnicima i podređenima, vodili politiku neprimjerenu stajalištima i ciljevima umjerenih muslimana, kao i bosanskih Srba i Hrvata. Podržavali su islamistički terorizam i vehabizam, poticali otuđenje između Bošnjaka i drugih Bosanaca i pronalazili bliže veze s islamističkim zemljama poput Saudijske Arabije i Irana.

Bakir Izetbegović

Danas je najistaknutiji bošnjački dužnosnik Bakir Izetbegović, trenutni bošnjački član Predsjedništva Bosne i Hercegovine. ⁴⁵ Bakir je tijekom rata služio kao osobni pomoćnik i savjetnik svoga oca Alije Izetbegovića, koji je tada bio **predsjednik Bosne**. Nakon rata, od 1999. do 2003. godine, Bakir je bio član upravnog odbora humanitarne islamske dobrotvorne organizacije Merhamet. Kao i druge islamske dobrotvorne organizacije, Merhamet je svoj humanitarni rad tijekom rata koristio kao pokriće za isporuku oružja Bosni. ⁴⁶

Malo je vjerojatno da Izetbegović kao osobni pomoćnik predsjednika ne bi bio svjestan tih aktivnosti. Niti da on nije mogao biti svjestan inicijative da se mudžahedini dovedu u Bosnu. U stvari, Dževad Galijašević, bivši dužnosnik Stranke demokratske akcije (2008.), optužio je Izetbegovića da je jedan od glavnih zaštitnika mudžahedina koji su ostali u Bosni nakon rata. ⁴⁷

Bakir, koji je godinama upravljao građevinskim biroom Kantona Sarajevo, bio je uključen u izgradnju džamije kralja Fahda i navodno je uredio da se zemljište na kojem je izgrađen kompleks, prethodno u vlasništvu Srba, pokloni Saudijcima. ⁴⁸ Ova džamija, najveća muslimanska bogomolja na Balkanu, poznata je i po svojoj ključnoj ulozi kao centar vehabijskog utjecaja i moći u Bosni. ⁴⁹ Kao takva predstavlja antitezu umjerenog islama koji se tradicionalno prakticira u Bosni. Izetbegovićeva veza s džamijom sugerira da on ne dijeli antipatiju mnogih svojih sunarodnjaka Bošnjaka prema vrsti islama koja se tu propagira.

Još jedan pokazatelj Bakirove ideološke orijentacije dolazi iz njegovog sudjelovanja u sekularnoj inicijativi za unapređivanje poštivanja šerijata, ključnom islamističkom cilju i onom kojem se umjereni Bošnjaci oštro protive. Bio je odgovoran za koordinaciju izgradnje Bosna Bank International (BBI) Centra u Sarajevu, opisanog kao "jedini trgovački centar u Bosni i Hercegovini koji je zabranio prodaju svinjetine i alkohola."⁵⁰ BBI centar izgradio je BBI, jedina banka u Bosni koja nudi financije u skladu sa šerijatom.⁵¹ Jedan od glavnih ciljeva šerijatskih financija je povećanje privlačnosti islamskog političkog poretka. Drugi je cilj stvaranje sredstava koja se mogu upotrijebiti za postizanje islamističkih ciljeva.⁵²

Napokon, Bakir Izetbegović poznat je po svojim simpatijama prema Iranu. Za vrijeme njegova mandata u predsjedavanju BiH, bilateralne veze između Bosne i Irana su se proširile, uključujući trgovinu i ulaganja.⁵³ Izetbegović je pozvao na još prisnije iransko-bosanske veze tijekom sastanka s tadašnjim iranskim predsjednikom Mahmudom Ahmadinežadom u veljači 2013. godine u Kairu u Egiptu, na marginama sastanka Organizacije islamske suradnje (OIC).⁵⁴ Iako se mala zemlja poput Bosne prirodno trudi održati dobre veze s moćnim zemljama, ove se inicijative ističu, dolazeći u vrijeme kad su UN, Sjedinjene Države i EU uvele sankcije za izolaciju režima u Teheranu.

Neke od tih veza posebno su kontroverzne. Sarajevski tjednik Slobodna Bosna objavio je da je, prema iranskoj opoziciji, iranski Institut Ibn Sina u Sarajevu, opisan kao znanstveno-istraživački institut, u stvari sjedište IRGC-a na Balkanu. Časopis je također doveo u pitanje bona fides oko 200 iranskih "gospodarstvenika" koji su ušli u Bosnu u prvoj polovici 2012. godine, napominjući da im se činilo da im nedostaje poslovnih kontakata.⁵⁵

Kontraverza samo raste kad su zvaničnici Iranci optuženi da imaju veze s islamističkim terorizmom. U proljeće 2013. godine Bakir se upetljao u spor s bošnjačkim političkim rivalom Fahrudinom Radončićem, bivšim biznismenom koji je trenutno ministar sigurnosti na državnoj razini.⁵⁶ Bakir je navodno intervenirao kako bi se protivio protjerivanju dvojice iranskih diplomata koje je Radončić optužio za nepropisno aktivnosti i proglasio personama non grata.⁵⁷ Diplomati su na kraju otišli, a treći je protjeran u lipnju 2013. godine.⁵⁸ Dvojica od ove trojice navodno su stupili u kontakt s vehabijskim vođom u Gornjoj Maoči.⁵⁹ Dok nitko nije navodio izravni kontakt Izetbegovića i iranskih diplomata, ili između njega i enklave Gornja Maoča, izvještaji postavljaju pitanje otvara li najviši bošnjački političar u Bosni vrata iranskim obavještajnim službama i terorističkim operativcima.

Haris Silajdžić

Izetbegovićev prethodnik u tročlanom predsjedništvu bio je Haris Silajdžić. Istaknuti političar iz SDA, Silajdžić je bio bivši bliski suradnik Alije Izetbegovića i visoki član njegovog ratnog kabineta, prvo služivši kao ministar vanjskih poslova, a potom i kao premijer. Za to vrijeme također je izravno nadgledao nastojanje da se mudžahedini dovedu u Bosnu.⁶⁰ Silajdžić je bio učinkovit glasnogovornik za bošnjačku stvar, predstavljajući da je njegova strana zapadnjačka, svjetovna i demokratska. Međutim, njegova istinska uvjerenja očito su se poklapala s mudžahedinima: u srpnju 1995. godine, na TV Sarajevo objavio je islamski sveti rat i pozvao sve islamske države da se bore na strani bosanskih muslimana.⁶¹

Nakon rata, Silajdžićeva politička karijera doživjela je nekoliko zaokreta. Nastavio je obnašati visoke vladine položaje, ali 1997. godine je napustio SDA da bi formirao Stranku za Bosnu i Hercegovinu. Naglo je podnio ostavku na svojih 20 vladinih i stranačkih položaja 21. rujna

2001. godine, navodno zbog radikalnih veza,⁶², ali se ponovno pojavio pet godina kasnije kako bi pobijedio na izborima za tročlano predsjedništvo.

Silajdžić je 2006. godine pokrenuo platformu za ukidanje entiteta Federacije i Srpske Republike i jačanje centralne bosanske države - neprihvatljiv prijedlog za bilo kojeg zvaničnika Republike Srpske. Dok je bio na vlasti sudjelovao je u vrlo javnom i polarizirajućem sporu s liderom bosanskih Srba Miloradom Dodikom, pridonoseći tako radikalizaciji bosanskog društva. Prema mišljenju analitičara Stevena Oluća, Silajdžić je bosanskohercegovačko društvo i politiku vratio u bolne dane 1995. godine. Također je primjetno da je iranska vlada ne samo izrazila zadovoljstvo zbog njegovog izbora, već mu je pružala stalnu podršku.⁶³ U 2008. godini Silajdžić je među onima koje je Galijašević identificirao kao jednog od glavnih bosanskih zaštitnika mudžahedina nakon rata.⁶⁴ Gledajući sve ove čimbenike, može biti malo sumnje u Silajdžićeva islamistička uvjerenja, usprkos njegovoj sposobnosti da se obraća zapadnoj publici kao sekularistički demokrat koji se navodno zalaže za multinacionalnost.⁶⁵

Alija Izetbegović

Međutim, nijedan od tih ljudi nije imao tako trajan utjecaj na bosansku politiku i društvo kao Alija Izetbegović, Bakirov otac. Izetbegović, čovjek kojeg su mnogi Bošnjaci nježno zvali "Dedo" (djed),⁶⁶ je bio **predsjednik Bosne** tijekom rata, a zatim prvi bošnjački član tročlanog predsjedništva. Tijekom cijelog vremena on je postao utjelovljenje i simbol muslimana spremnih za u sukob. Mnogi američki kreatori politike smatrali su ga vodećim zagovornikom multietničke demokracije i tolerancije. Ipak, Izetbegović je ostavio brojne znakove koji su ukazivali na njegovu islamističku ideologiju. Što je još važnije, uspio je formirati islamistički kadar insajdera, uključujući Harisa Silajdžića i Bakira Izetbegovića, koji i danas ostaju vrlo utjecajni i učinili su puno za oblikovanje poslijeratne povijesti Bosne.

Izetbegovićeva islamistička ideologija izložena je u njegovom čuvenom političkom manifestu Islamska deklaracija⁶⁷ zbog koje je tijekom 1980-ih osuđen na 5 godina zatvora.⁶⁸ Neki odlomci prikazani u okviru 2 pružaju uznemirujuće uvide u njegovo razmišljanje.

Okvir 2

Islamska deklaracija o islamskoj vladi i društvu.

- . . . , islamski poredak ima dvije temeljne pretpostavke: islamsko društvo i islamsku upravljanje. . . . , Islamsko društvo bez islamske vlasti je nepotpuno i bez moći; Islamsko upravljanje bez islamskog društva je ili utopija ili nasilje (str. 26).
- Ne može postojati ni mir ni suživot između islamske religije i neislamskih društvenih i političkih institucija (str. 30).
- . . . , islamski pokret bi trebao i može početi preuzimati vlast čim je moralno i brojčano dovoljno jak da može oboriti ne samo postojeću neislamsku vladu, nego i izgraditi novu islamsku. . . . , (str. 56).

Jednostavno rečeno, muslimani koji žive u nemuslimanskoj većinskoj državi trebali bi se ponašati po pravilima te zemlje - sve dok ne budu dovoljno snažni da sruše sustav i postavice islamsku vladu. Ništa u Deklaraciji nije sugeriralo kompromis u vezi s tim ciljem.

Većina zapadnjaka ignorirala je Deklaraciju ili odbacila njezin sadržaj pod pretpostavkom da ju je napala jugoslavenska vlada samo zato što je to bio antikomunistički traktat. Ali Deklaracija je bila puno više od toga - i bila je politički relevantna nakon raspada Jugoslavije. Objavljena je 1990. (prije toga bila je samo tajno raspačana)⁶⁹, a kasnije je distribuirana trupama bošnjačke vojske.⁷⁰ Od tada je Deklaracija imala istaknutu ulogu u bošnjačko-srpskim političkim sporovima. Čelnici bosanskih Srba Radovan Karadžić i Milorad Dodik svjedočili su pred Međunarodnim krivičnim sudom za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u Haagu, **Češka** (*sic!!!*), da je Izetbegović namjeravao izgraditi Islamsku državu u Bosni na temelju koncepata iznesenih u Deklaraciji.⁷¹

Optužbe o kontinuiranoj Izetbegovićevoj posvećenosti ideologiji Deklaracije bile su u skladu s njegovom izrazitom sklonošću islamističkom režimu u Iranu. Ta se preferencija prvi put pojavila 1983. godine, kada je optužen da je tražio iransku potporu za njegov slučaj.⁷² Izetbegović je Iran posjetio u svibnju 1991. godine kao predsjednik Bosne i stekao jamstva o iranskoj podršci godinu dana prije izbijanja neprijateljstava.⁷³ Svojim velikim oslanjanjem na Iran tijekom rata je vjerojatno učvrstio svoj pogled na iranski islamistički režim kao istinskog saveznika. Čini se da ovaj pozitivni pogled na Iran dijeli i njegov sin Bakir.

Ideologija, naravno, ima malo utjecaja bez organizacije koja bi je provela. Izetbegović je krajem osamdesetih stvorio takvu organizaciju: SDA. Iako je SDA ostavila dojam da je umjerena muslimanska stranka kako bi osvojila bošnjačke glasove i prikupila zapadnjačku simpatiju, njenu unutrašnju jezgru činili su bivši mladi muslimani.⁷⁴ Mladi muslimani bila je zavjerenička skupina, po uzoru na Muslimansko bratstvo, kojoj se Izetbegović pridružio 1941. godine. Svoje djelovanje i program temeljila je na islamizmu⁷⁵, a jedan od glavnih principa bilo je ujedinjenje muslimanskog svijeta stvaranjem velike muslimanske države.⁷⁶

Mada je jugoslavenska vlada dala sve od sebe da zaustavi tu grupu, desetljećima je preživjela u podzemlju. Neki od njenih vodećih članova (Hasan Čengić, Omer Behmen, Edhem Bičakčić, Huso Živalj i Ismet Kasumagić), koji su bili u zatvoru s Izetbegovićem 1983. godine, dobili su najosjetljivije i najvažnije zadatke tijekom rata. Hasan Čengić, primjerice, sjedio je u upravnom odboru Agencije za pomoć trećem svijetu (TWRA). TWRA je bio glavni kanal za slanje novca (većina toga iz Irana) i oružja u Bosnu.⁷⁷ Omer Behmen bavio se pitanjima kadrova SDA⁷⁸ prije nego što je radio na drugom kraju toga kanala kao veleposlanik u Iranu. Muhammed Sacirbey, Izetbegovićev veleposlanik u UN-u bio je sin Nedžiba Šaćirbegovića koji je nakon Drugog svjetskog rata bio u zatvoru s Izetbegovićem.⁷⁹ Nedžib je imenovan posebnim veleposlanikom (ambassador-at-large) u islamskim zemljama.⁸⁰

Nekoliko mladih muslimana nastavilo je svoju političku karijeru u poslijeratnom periodu: Živalj je postao veleposlanik Bosne u UN-u a Bičakčić premijer Federacije. Nakon rata, Čengić je bio zamjenik ministra obrane Federacije sve dok ga Sjedinjene Države nisu prisilno uklonile.⁸¹ Behmen se fokusirao na ideologiju, aktivno surađujući s islamističkim organizacijama mladih i obrazovnim institucijama na takozvanoj "trećoj ofenzivi" pokreta Mladi muslimani.⁸²

Većina tih pojedinaca imala je sreću pa su privukli malo pozornosti američkih kreatora politike, ali isto se ne može reći za prve aktivnost koja je prva skrenule zapadnjačku pažnju na Izetbegovićeve islamističke veze: njegovu odluku da dovede mudžahedine Bosnu. Njegove osobne veze dospjele su do samog vrha Al-Qaide: za vrijeme rata Osama Bin Laden, kojem je izdata bosanska putovnica, navodno je u sarajevskom uredu sreo Izetbegovića.⁸³

Nakon rata, svi su strani borci morali napustiti Bosnu, pod uvjetima iz Daytonskog mirovnog sporazuma. Unatoč najboljim naporima IFOR-a i američke vlade, mnogi su i dalje ostali u zemlji - a Izetbegović ih je zaštitio. On je otvoreno podržavao navodno raspuštene vojne jedinice mudžahedina⁸⁴, dok su brojna ubojstva i druga djela nasilja, posebno nad bosanskim Hrvatima koji žive u Federaciji, vršili ti isti mudžahedini i njihovi bosanski suučesnici.⁸⁵

Nisu to bili samo nasumični čini nasilja u poslijeratnom razdoblju. Umjesto toga, SDA se mudžahedinima koristila „kao moćnom snagom u borbi za održavanje etničke većine u prethodno miješanim regijama Središnje Bosne i Sarajeva...“⁸⁶ U tom procesu sama Bosna je postala žrtva: Nezavisni bošnjački novinar Senad Avdić navodno je optužio stranku da je pretvorila zemlju u "europsku deponiju svih vrsta šljama, ubojica, terorista i avanturista svih vrsta koji su zaradili status ravnopravnih građana ove zemlje 'selamom' i 'tekbirom'."⁸⁷

U istom razdoblju, više od 200 iranskih agenata navodno se infiltriralo u bošnjačke političke i društvene krugove, kao i u američki vojni program "Uvježbaj i opremi", usko surađujući s proiranskom frakcijom bošnjačke obavještajne službe. Ovi agenti imali su za cilj prikupiti informacije, posijati neslaganja između bošnjačkih i hrvatskih sudionika u programu „Uvježbaj i opremi“ i okrenuti bošnjačke vođe protiv Zapada. Vrlo je malo vjerojatno da Izetbegović nije bio svjestan ove aktivnosti, jer su ga tadašnje bošnjačke obavještajne službe izravno izvjestile.⁸⁸

Nakon terorističkih napada 11. rujna, uhićeni su brojni teroristi, a dobrotvorne organizacije koje su ih financirale zatvorene su. Tada su umjerene političke stranke pobijedile na nacionalnim izborima, a Munir Alibabić, viši bošnjački sigurnosni stručnjak poznat po suprotstavljanju Al-Qaidi i iranskom utjecaju, postavljen je za voditelja Obavještajno-sigurnosne službe Federacije.⁸⁹

U svibnju 2002. godine, Alibabić je uhapsio pet visokih bošnjačkih dužnosnika povezanih sa SDA zbog sumnje u terorizam i špijunažu. Dužnosnici su navodno bili povezani s ubojstvima Hrvata, eksplozijama bombi na katoličkim lokacijama i dva važna ubojstva. SDA je prosvjedovala; svi su oslobođeni u listopadu 2002. godine i nikada nije podignuta optužnica.⁹⁰ Umjesto toga, visoki predstavnik OHR-a Paddy Ashdown razriješio je Alibabića zbog pogrešnog rukovanja obavještajnim informacijama.⁹¹

SDA se ubrzo vratila na vlast, čineći otkrivanje svojih nedjela još manje vjerojatnim, dok u isto vrijeme optužbe nestaju a sumnje ostaju u vezi s njihovim islamističkim simpatijama. Kako je jedan analitičar napisao, "Postoji bezbroj primjera lokalnih vlasti koje nisu pravilno postupile protiv islamskog ekstremizma. Većina ovih krivičnih slučajeva nije riješena a kada su teroristi identificirani, suđenja traju godinama."⁹² Vrhovno vodstvo SDA može biti nevino od optužbi koje su podignute protiv njega, ali nije poduzelo napore da razjasni sumnje.

Puno toga o Izetbegovićevim ratnim aktivnostima možda bi postalo poznato da je živio duže: U vrijeme njegove smrti 2003. godine, MKSJ ga je ispitivao zbog navodnih ratnih zločina. Međutim, nakon što je umro, MKSJ je zatvorio istragu, prekinuvši tako veliku aveniju istraga koja bi mogla rasvijetliti neke od ovih mutnih poslijeratnih terorističkih aktivnosti.

Mustafa Cerić

Veliki dio potpore bošnjačkim nacionalističkim strankama i politikama dolazi od nekadašnjeg velikog muftije sarajevskog Mustafe Cerića. Godinama je vodio Islamsku zajednicu, službeno

muslimansku organizaciju u Bosni. Unatoč svom položaju u vjerskoj hijerarhiji, prema jednom bosanskom zagovorniku ljudskih prava Cerić je „igrao i igra sve važniju političku ulogu među Bošnjacima, koja često nadilazi položaj bilo kojeg političara“.⁹³ Poput Silajdzića, Cerić se postavio u opoziciji Dodiku, nastavljajući ratnu retoriku prikazujući Bošnjake kao žrtve u smrtnoj opasnosti od Srba.

Prepoznat u zapadnoj Europi kao umjeren musliman, Cerić uživa drugačiji ugled kod kuće, gdje je poznat kao "homo duplex", čovjek s dva lica. Taj nadimak proizlazi iz brojnih indicija da je on svašta osim "umjerenog" - prosudbe temeljene na njegovim vezama s Muslimanskim bratstvom, njegovog stava o nametanju šerijata i njegovih stavova o vehabizmu. To je raspon od odbijanja osude do obasipanja optužbama za islamofobiju svakoga tko ga kritizira.

Cerićeve trenutne veze s Muslimanskim bratstvom proizlaze iz njegovog članstva u dvije paneuropske organizacije: Europsko vijeće za istraživanje i fetve, skupinu povezanu s Bratstvom kojom je predsjedao šaik Yousef al-Qaradawi, duhovni vođa Bratstva, i "Radikalni srednji put" iz Ujedinjenog Kraljevstva, koji uključuje širok spektar učenjaka povezanih sa globalnim Muslimanskim bratstvom.⁹⁴

U nekoliko navrata Cerić je javno zagovarao stavove u skladu s ideologijom Bratstva. Na primjer, 2006. godine izdao je dokument, "Deklaracija europskih muslimana", u kojem je europske muslimane (uključujući Bošnjake) proglasio potpuno predanima vrijednostima demokracije i ljudskih prava, ali je, između ostalog, pozvao na djelomičnu provedbu šerijata.⁹⁵ Nekoliko godina kasnije, u govoru u Berlinu, u Njemačkoj, tvrdio je da primjena šerijata neće biti u suprotnosti s bosanskim ustavom - stajalište koje bi vjerojatno iznenadilo većinu Bošnjaka.⁹⁶

Tijekom godina Cerić je odbijao osuditi vehabizam. Njegov je stav u suprotnosti s onim predstavnika i čelnika Islamske zajednice u Crnoj Gori, koji se nisu ustručavali osuditi vehabijske aktivnosti.⁹⁷ Cerić je podrazumijevao da njegovo stajalište jednostavno odražava njegovu relativnu slabost. Džamija kralja Fahda i mnoge druge vjerske institucije koje financiraju Saudijski koji su širili vehabizam nisu pod kontrolom Islamske zajednice. Na pitanje je li saudijsko financiranje štetno, Cerić je odgovorio da Bosna nije u poziciji da odbaci novac od Saudijske Arabije, koja je na kraju krajeva, bila saveznik Zapada.⁹⁸

No, Cerić ide daleko više od onoga što bi bilo potrebno da se jednostavno dodvorava jačem igraču. Napada kritičare vehabizma zbog toga što su "islamofobi" (dobro poznat, iako loše definiran, pojam koji je izmislila Muslimanska braća), te je vodio put razvoja koncepta "dobrog" nasuprot "lošim" Bošnjacima. Kao što je Ambasada u Sarajevu izvijestila u tajnom telegramu iz 2009. godine koji je objavio Wikileaks:

"Dobri Bošnjaci", u skladu s ovim osjećajem, su oni koji zagovaraju konzervativne političke i vjerske ideale. Umjereniji i sekularniji ideali, implicirano, postoje kod „loših Bošnjaka.“ Izjave Islamske zajednice, posebno njenog vođe [Velikog muftije] Cerića, označavaju one koji kritiziraju Islamsku zajednicu kao „islamofobične“, pojačale su ovu polarizaciju među Bošnjacima.⁹⁹

Zapravo, Islamska zajednica je 2010. i 2011. godine izdala izvještaje o islamofobiji, katalogizirajući sve izjave i radnje za koje vjeruje da izražavaju netrpeljivost, mržnju i neprijateljstvo prema islamu i muslimanima. Definicija namjerno prikriva bilo kakve razlike među muslimanima.¹⁰⁰

Cerića je 2012. godine kao velikog muftiju zamijenio Husein ef. Kavazović, tuzlanski muftija koji se smatra bliskim Ceriću.¹⁰¹ Poznata promatračka skupina, Međunarodna krizna skupina (ICG), nedavno je sugerirala da „najbolji doprinos Islamske zajednice bi bio da se pomogne u stvaranju vizije za Bosnu koju mogu dijeliti s Hrvatima i Srbima.”¹⁰² Islamska zajednica, nakon godina Cerićevog vodstva, ima dug put da se pozabavi islamizmom u svojoj sredini. Dok se to ne dogodi, Zajednica vjerojatno neće stvoriti objedinjujuću viziju koju mogu podržati svi Bosanci.

U stvari, dugoročni utjecaj islamizma ovih ljudi i njihovih kolega, podređenih i pristaša, najvjerojatnije će biti izuzetno štetan za budućnost zemlje. Bošnjački stručnjak za terorizam Dževad Galijašević slikovito opisuje opasnost:

Aktivni islamizam gura vlastitu naciju u vrtlog problema drugih islamskih zemalja. Bosanski muslimani postaju zainteresirani za događaje u arapskom svijetu, iransku revoluciju, događaje u Islamskoj Republici Pakistan. To je približavanje Bosne Palestini. To je pretvaranje istinske povijesne braće Muslimana, Srba i Hrvata, u vječne i nepomirljive neprijatelje, a pretvaranje Arapa u jedinu i stvarnu braću koja drugačije izgledaju, ponašaju se, razgovaraju i imaju posve drugačiji pogled na obitelj, državu i same sebe.¹⁰³

Sljedeći dio detaljnije istražuje način na koji islamizam promiče otuđenje među bosanskim etničkim grupama.

ISLAMIZAM I MEĐUETNIČKE TENZIJE

Analitičari često za neuspjeh u izgradnji bosanske države krive Srbe i Hrvate. Dakako, pripadnici obje etničke skupine pridonijeli su tom neuspjehu, dijelom i vlastitim aktivnostima, a dijelom zbog vanjske „privlačnosti“ susjednih država. Hrvatska nudi bosanskim Hrvatima utočište u zemlji koja postaje zapadna, ulazi u NATO i EU i postiže prosperitet - za razliku od Bosne - i neki su Hrvati već otišli. Bosanski Srbi nisu imali toliko sreće: Srbija i vizija Velike Srbije propadaju u političkim, ekonomskim i socijalnim tegobama. Ipak, Srbija je nekada bila ekonomska sila, pa i danas bosanski Srbi sanjaju o ponovnom ujedinjenju Srpske Republike bez obzira na bilo kakve praktične poteškoće.

Pogrešno je, međutim, zanemariti faktore “privlačnosti“ (osim slabe ekonomije) koji također imaju snažan utjecaj na bosanske Srbe i Hrvate. Jedan vrlo važan faktor ugrađen je u balkansku povijest tijekom razdoblja kada je Osmansko Carstvo provodilo šerijat. Šerijat pokriva sve aspekte života, ne samo vjersku doktrinu i praksu, a odnosi se na nemuslimane kao i na muslimane. Islamu daje privilegirani, zaštićeni status i izravno je u sukobu sa zapadnim pojmovima kao što su sloboda govora i religije i univerzalna ljudska prava. Ne postoji ravnopravnost pred zakonom; na primjer, muškarci imaju više prava od žena, a muslimani više prava od nemuslimana. Nemuslimanima nije dopušteno vladati nad muslimanima.¹⁰⁴

Pod Osmanlijama, u skladu sa šerijatom, nemuslimani su "tolerirani" to jest, bilo im je dopušteno da održavaju svoje vjerske zajednice i zakone, ali uživali su manje prava od muslimana u sustavu koji se danas naziva *dhimmitude* (to se definira kao trajni status podčinjenosti u kojem su Židovi i kršćani pod osmanskom vlašću od osmog stoljeća i koji ih prisiljava da prihvate diskriminaciju ili se "suoče s prisilnim konvertiranjem, ropstvom ili

smrću, prim.prev.). Prisustvo nemuslimana tolerirano je sve dok su igrali po pravilima. Ako to nisu učinili, oni više nisu bili zaštićeni i mogli bi biti ubijeni.¹⁰⁵

Bosanski Srbi i Hrvati nisu zaboravili ovaj *dhimmitude*. Kada bošnjački političari govore o toleranciji, Srbi i Hrvati sumnjaju da oni u stvari misle na politički sustav u kojem muslimani dominiraju. Slično tome, Srbi i Hrvati odbacuju tvrdnje bošnjačkih čelnika da su opredijeljeni za multietničnost, budući da pod šerijatom, "multietnički" znači da mnogi različiti etnički narodi mirno koegzistiraju - ali samo pod muslimanskom dominacijom i prema njihovim strogim pravilima.

Te bi tenzije do izvjesne mjere postojale, bez obzira koja politička ideologija bila je dominantna među Bošnjacima. Kao što je povjesničar Aleksa Đilas opisao problem 1992. godine:

Muslimani su zamišljali Bosnu kao neovisnu državu u kojoj će oni prevladavati. Iako su samo muslimanski ekstremisti smatrali da nemuslimani trebaju biti protjerani iz Bosne, većina muslimanskih vođa je vjerovala da samo muslimanima treba biti omogućeno puno državljanstvo. Vjernici muslimani svoj zahtjev za nadmoći utemeljili su na tradicionalnom uvjerenju da je vladavina nemuslimana nad muslimanima blasfemična. Ali većina muslimana bili su tipični nacionalisti. Željeli su više za svoju grupu. ...¹⁰⁶

U stvari, islamisti imaju ekstremnije stavove od tradicionalnih muslimana u pogledu postupanja prema nemuslimanima. Rezultati su očigledni u brojnim zemljama danas u kojima je Muslimansko bratstvo, zajedno s ostalim islamističkim skupinama, uvelike doprinijelo uništavanju imovine, mučenju, ubojstvima i masovnoj migraciji nemuslimana iz zemalja u kojima su živjeli više od 1400 godina.

U svojoj Islamskoj deklaraciji¹⁰⁷ Alija Izetbegović zauzeo je manje ekstremni stav u svezi s nemuslimanima, ali takav koji ipak ne pruža utjehu bosanskim Srbima i Hrvatima. Poruka Deklaracije je jednostavna: Muslimani bi se trebali igrati demokratskim pravilima sve dok nisu dovoljno snažni za nametanje Islamske države. Jednom kada postoji Islamska država, nemuslimani mogu ostati, ali samo u statusu podređenih. Ako kršćani odustanu od svoje vjerske organizacije, Izetbegović je bio spreman ponuditi im „razumijevanje i suradnju“. (Vidi okvir 3.)

Okvir 3

Islamska deklaracija o životu s nemuslimanima.

Muslimani u neislamskoj državi:

- Muslimanske manjine unutar neislamske zajednice, pod uvjetom da im je zajamčena sloboda da prakticiraju svoju religiju, da žive normalno i razvijaju se, odani su i moraju ispuniti sve svoje obveze prema toj zajednici, osim onih koje štete islamu i muslimanima (str. 50) ,
- Položaj muslimanskih manjina u neislamskim zajednicama uvijek će ovisiti o snazi međunarodne islamske zajednice i poštovanju u kojem se nalazi (str. 50).

Nemuslimanske manjine u Islamskoj državi:

- Nemuslimanske manjine unutar Islamske države, pod uvjetom da su lojalne, uživaju vjersku slobodu i svu zaštitu (str. 50).

- Razlikujemo Kristovo učenje i Crkvu. Prvo smatramo riječima Božjim, deformiranim na nekim točkama, a drugo kao organizaciju, koja, , je postala ne samo neislamska, već i protukršćanska. (str. 68)
- Ako kršćani to žele, budućnost može pružiti primjer razumijevanja i suradnje dviju velikih religija za dobrobit ljudi i čovječanstva (str. 68).

Utjecaj koji islamisti imaju u Bosni je također ključan s obzirom na javno objavljeni cilj uspostave globalnog kalifata. Kalifat je posljednji put postojao pod Osmanskim carstvom. Iako sve to može zavarati ili zbuniti zapadnjaka, referenca je stanovnicima Balkana previše jasna. Ovaj islamistički cilj je opasan jer privlači i neislamističke muslimane a i zato što ga dijele dva sve važnija strana igrača: Turska i OIC.

Važnost Bosne i Hercegovine za Tursku više je nego jasna otkako se Turska pridružila mirovnoj misiji UN-a još tamo 1990-ih. Turska vojska ostala je u svom sjedištu u Zenici nakon prestanka neprijateljstava i pridružila se misiji IFOR/SFOR. Vojska je neprimjetno prešla na sljedeću misiju EUFOR Althea, gdje je Turska sada druga najveća zemlja koja pridonosi postrojbama.¹⁰⁸

Posljednjih godina Turska je koristila svoju relativnu ekonomsku snagu za izgradnju utjecaja na Balkanu. Trgovina s tim zemljama povećala se, kao i ulaganja u Bosnu. S kulturne strane, turske tvrtke izgradile su najveći sveučilišni kampus na Balkanu na Ilidži, predgrađu Sarajeva.¹⁰⁹ Ovakav razvoj je sve vidljiviji, s obzirom na nedostatak povećanih ulaganja iz Europe ili Sjedinjenih Država. Turski diplomati također su bili vrlo aktivni u nastojanju promicanja pomirenja među balkanskim zemljama.

Regionalno pomirenje i gospodarski razvoj su hvale vrijedni ciljevi, pa čak i kulturne veze s Turskom pozdravljaju mnoge etničke skupine.¹¹⁰ Nostalgija turskog premijera Recepta Tayipa Erdoğana i ministra vanjskih poslova Ahmeta Davutoğlua za Osmanskim carstvom, međutim, vjerojatno će izazvati kostriješenje kod nemuslimana.¹¹¹ Dobar primjer za to je kontroverza izazvana primjedbama koje je Davutoğlu iznio na sarajevskoj konferenciji „Otomanska baština i muslimanske zajednice na Balkanu danas“. Njegov govor bio je dvosmislen: Proglasio je da je „sada vrijeme za ponovno ujedinjenje“ u obliku „ponovnog uspostavljanja posjedovanja u regiji, ponovnim uspostavljanjem multikulturalnog suživota i uspostavljanjem nove ekonomske zone.“¹¹² Nije precizirao što mislio pod "ponovno ujedinjenje", niti tko će biti novi posjednik, ali on je jasno mislio da će Turska dominirati. Za one Bosance koji su Davutoğluove primjedbe stavili u povijesni kontekst, njegov poziv za "multikulturalni suživot" vjerojatno će biti interpretiran kao referenca na osmanski sustav *dhimmitude*. Također nije bilo puno korisnije staviti te primjedbe u moderni kontekst s obzirom da se kršćani osjećaju sve ugroženije u sve više „islamističkoj“ Turskoj.¹¹³

Turski „neo-otomanizam“ sam po sebi vjerojatno neće postati vjerodostojna prijetnja Bosancima, jer je američko veleposlanstvo u Ankari reklo da Turska ima „ambicije Rolls Roycea, a resurse Rovera“.¹¹⁴ Ali, i sama tema ostaje osjetljiva. Da je bošnjačko vodstvo iskreno opredijeljeno za pomirenje nacionalnih etničkih grupa, vjerojatno bi pronašlo diplomatski način za ublažavanje ili pobijanje takvih izjava.

Pored svojih bilateralnih veza s Turskom, Saudijskom Arabijom i Iranom, Bosna ima status promatrača u OIC-u, međunarodnoj organizaciji koja predstavlja 56 muslimanskih zemalja i Palestinsku upravu. Saudijska Arabija osigurava najviše sredstava za OIC; Iran, Pakistan,

Malezija, Indonezija i Turska su ostale vodeće članice. Iako nije islamistička organizacija, OIC je posvećen unapređenju islama u cijelom svijetu i pružanju podrške muslimanskim manjinama u neislamskim zemljama. Dijeli viziju globalnog kalifata koji provodi šerijat i, štoviše, tvrdi se da je ona njegovo sadašnje utjelovljenje.¹¹⁵ S vremena na vrijeme članovi OIC-a mogu se sukobiti s Muslimanskim bratstvom, ali obje organizacije ipak surađuju u promicanju zajedničkih ciljeva.

Tijekom posjete Sarajevu u travnju 2013. godine, glavni tajnik OIC-a Ekmeleddin İhsanoğlu pozvao je Bosnu da pređe na punopravno članstvo. Bakir Izetbegović je sugerirao da bi punopravno članstvo bilo korisno Bosni dajući joj pristup razvojnom fondu OIC-a.¹¹⁶ Da bi se to dogodilo, Bosna bi, vjerojatno, trebala usvojiti neke postojeće sporazume ili konvencije OIC-a, uključujući Kairsku deklaraciju o ljudskim pravima iz 1990. godine¹¹⁷. Kairska deklaracija isključuje sva prava koja nisu u skladu s Kuranom. Taj princip negira velik dio zapadnih ljudskih prava, poput jednakosti vjerskih manjina i slobode govora, uključujući pravo kritiziranja islama.

OIC pojačava načela Kairske deklaracije pomoću godišnjih izvješća o islamofobiji u zapadnim zemljama, slično s izvješćima o Bosni koje je pripremila Islamska zajednica. Bosansko članstvo u OICu će vjerojatno dati dodano poticaj za ovakvu uporabu, čineći sve težim kritizirati islamističke politike ili grupe. Moglo bi se očekivati da će OIC pokazati aktivno zanimanje za bosanski unutarnji razvoj događaja, jer je nedavno oživio svoju Bosansku kontakt grupu s početka 1990-ih.¹¹⁸ Malo je šansi da OIC ostane neutralan u pogledu sporova između Bošnjaka i bosanskih Srba i Hrvata.

S obzirom na sve ove faktore, komentari Bakira Izetbegovića u korist punopravnog članstva u OIC-u teško da su zamišljeni da poboljšaju međuetničke odnose. Bosanski Srbi i Hrvati možda pretjeruju u ukazivanju na prijetnju islamizma ili potencijalnu islamsku prevlast, ali bošnjačko vodstvo im sigurno pruža puno municije.

POTENCIJALNI IZVORI NASILJA

Mnogi promatrači zabrinuti su da bi se situacija u Bosni mogla pretvoriti u spiralu nasilja i pozivaju na zapadnu intervenciju, bilo političku ili vojnu, kako bi se spriječio takav razvoj događaja. U ovom odjeljku razmatraju se potencijalni izvori destabilizirajućeg nasilja kao uvod u razgovore o zapadnjačkim mogućnostima.

Malo promatrača misli da bi obnavljana međuetnička napetost mogla dovesti do razine nasilja koja se dogodila početkom devedesetih. Djelomično je to zbog toga što je, kako je prethodno navedeno, poticaj u Srbiji ili Hrvatskoj za izazivanje građanskog rata ili za izravno posredovanje u velikoj mjeri manji od onoga što je bilo prije dva desetljeća.

Povrh toga, bosanske vojne snage su pretrpjele značajne promjene. Godine 2006., vojske triju "bivših zaraćenih frakcija" spojene su u ujedinjene Oružane snage Bosne i Hercegovine (AFBiH) pod središnjim ministarstvom obrane i radikalno su smanjene. OS imaju 10 000 profesionalnih vojnika, s rezervom od 5 000 i 1000 civilnih službenika. Prema studiji iz 2011. godine, stvarne trupe procjenjuju se na samo 8.500, od čega je oko 2.000 vojnika potrebno za čuvanje obrambenih lokacija koja sadrže oružje i streljivo. Rezerve su neaktivne. Nedostatak

sredstava ograničava napore vojske da ispuni NATO standarde i da doprinese trupama u NATO misijama.¹¹⁹

Mada male veličine, AFBiH su danas izložene izrazito ispolitiziranom okruženju. Studija iz 2011. godine izvijestila je o „brojnim incidentima... političkih lidera kada se obraćaju časnicima i vojnicima AFBiH s nacionalističkim izjavama na događajima s nacionalističkim simbolima, uključujući i političare iz susjednih država.“¹²⁰ Međutim, malo tko misli da je vjerojatno da će etnički integrirana zapovjedna struktura učiniti nešto nepromišljeno. Umjesto toga, "opći strah nije da će AFBiH stvoriti nestabilnost, već da bi mogle postati žrtvom produbljivanja političke nestabilnosti."¹²¹

Za vrijeme i nakon rata, odvojene strukture tajne policije triju etničkih skupina bile su odgovorne za velike zločine i rasulo. One su danas, barem formalno, demontirane, a njihove funkcije preuzela je OSA od 2004. godine. OSA ima ovlasti za prikupljanje obavještajnih podataka radi zaštite sigurnosti, teritorijalnog integriteta i ustavnog poretka Bosne.¹²²

OSA je pohvaljena zbog profesionalnog ponašanja i političke neovisnosti.¹²³ Svoju nadležnost za borbu protiv organiziranog kriminala mora dijeliti s redovnim policijskim snagama i pravosuđem, koji su i dalje podložni političkom pritisku i korupciji.¹²⁴ U polariziranom ozračju nedavnih godina, male su šanse da će se to promijeniti. OSA također mora dijeliti svoju nadležnost u borbi protiv terorizma s mnogim drugim agencijama. Iako je Bosna postigla sveukupni napredak na ovom području, i dalje se javljaju povremeni propusti poput tajanstvenog nestanka iz zatvora poznatog terorista Karaya Kamel bin Ali, zvanog Abu Hamza.¹²⁵

Ako se čini da susjedi i njihove oružane snage neće pokrenuti etničko nasilje, to ne znači da nema prijetnje. Autori sigurnosne studije iz 2011. godine, ranije citirani, brinu se o mogućnosti nasilja niskog intenziteta koje će se najvjerojatnije stopiti po etničkoj osnovi. Ljudi koji bi se mogli uvući u takvo nasilje uključuju pripadnike različitih domaćih grupa poput nogometnih huligana, specijalnih snaga i obavještajnih veterana koji su sada zaposleni u privatnim zaštitarskim kompanijama ili pojedince u policijskim snagama i pravosuđima - dvije ključne institucije u kojima se reformama uspostavlja profesionalnost i nepristranost ostaje nepotpuna.¹²⁶ Takvo nasilje, iako nije bilo rata, ipak bi moglo biti pogubno za obične Bosance koji se pridržavaju zakona.

AMBIJENT AMERIČKE POLITIKE

Za većinu Amerikanaca Balkan je izbljedio s vidika već desecima godina, a Bosna je odavno zaboravljeno, zabačeno mjesto bez posebnog interesa. U to vrijeme, međutim, administracija Billa Clintona i veći dio vanjskopolitičke elite smatrali su stvaranje i održavanje mira u Bosni značajnim vanjskopolitičkim postignućem. Administracija George H. W. Busha, u početku skeptična, održavala je misiju SFOR-a, a zatim je uspješno prekinula. Taj je uspjeh suprotan razočaranju zbog kasnijih američkih misija u Iraku i Afganistanu.

Doista je bilo razloga za slavlje. Uvjeti u Bosni ostali su u velikoj mjeri mirni tijekom devet godina raspoređivanja IFOR-a/SFOR-a: SFOR je zadržao vlast, sveo gubitke na minimum i pomogao u provođenju značajnih obrambenih i vojnih reformi. Kad je SFOR odlazio 2004. godine, primopredaja s EUFOR-om nije bila samo uredna i mirna, već ju je i sama EU

pozdravila. Samo dvije godine nakon odlaska SFOR-a, bosanskohercegovačko političko okruženje počelo se raspadati.

Geopolitički se može puno toga reći o nastojanju da Bosna zadrži svoju teritorijalnu cjelovitost i zapadnu orijentaciju - da se, kao i većina drugih europskih zemalja, pridruži NATO-u i EU-u. Pa ipak, danas su ovi poželjni rezultati daleko od sigurnih. Pozivi za treći, hrvatski entitet ili druge oblike hrvatskog separatizma prijete trenutnoj krhkoj političkoj ravnoteži u Federaciji. Rusija se dodvorava bosanskim Srbima dok oni pozivaju na odcjepljenje i/ili referendum o pristupanju NATO-u,¹²⁷ a OIC isto čini s Bošnjacima. Ako bi se Bosna podijelila na tri dijela, bošnjačka država došla bi pod jak pritisak da se pridruži OIC-u i mogla bi, čineći to, odlučno postaviti ne-zapadnjački kurs.

Euroljani su svjesni tih rizika kao i Amerikanci, ali nedavna iskustva EU-a učinila su ih vrlo pesimističnim u pogledu onoga što mogu učiniti stranci ako Bosanci odbijaju pomoći sebi. Osim toga, EU je zaokupljena vlastitim hitnim problemima, poput ponavljajuće krize eura.

Nije ni EU spremna razriješiti međunacionalne tenzije u Bosni. U takvim pitanjima prevladava nejasna retorika, a ne konstruktivne politike ili akcije. Na primjer, predsjednik Vijeća EU Herman Van Rompuy, reagirajući na prigovor kardinala bosanskih Hrvata Vinka Puljića da bosanski Muslimani diskriminacijom istjeruju katolike, suprotstavio se da je "europska perspektiva" (npr. članstvo u EU) "jedini način za prevladavanje kriza."¹²⁸ Nejasno je kako bi ta transformacija funkcionirala, pogotovo jer je Europska komisija u svom godišnjem izvještaju o Bosni za 2012. godinu od 60 stranica posvetila samo jedan kratak odlomak pitanju vjerske diskriminacije - i ponudila međureligijske sastanke na visokoj razini kao lijek.¹²⁹

Puljić je povezo napetost između muslimana i katolika s porastom islamizma, tvrdeći da "vrijeme istječe jer postoji zabrinjavajući porast radikalizma." Ipak, bosanska vlada učinila je više od svojih kolega iz EU-a u borbi protiv islamizma. Nijedna vlada EU nije izvršila raciju poput one 2010. godine na vehabijsko selo Gornja Maoča, unatoč porastu sličnih enklava koje provode šerijat u raznim zapadnoeuropskim gradovima.

Umjesto toga, vlade EU kategoriziraju ta područja kao zone u koje se ne ulazi i savjetuju nemuslimanima da ih izbjegavaju. Čini se da nemaju plan sprečavati šerijatske zone u narušavanju demokratske vladavine zakona u njihovim zemljama ili od inkubiranja ili zaštite terorista. Očekivati da će EU riješiti trenutne probleme Bosne u vezi s islamizmom jednostavno je nerealno.

VOJNE OPCIJE

S obzirom na pogoršane uvjete u Bosni, neki su pozvali Sjedinjene Države da ponovno ožive vodstvo prije nego što tamo nasilje ponovo izbije. Vrijedna su dva prijedloga stručnjaka za Bosnu: prvo za novu vojnu misiju i drugo za ubrzan ulazak Bosne u NATO.

Nova vojna misija.

Janusz Bugajski iz Centra za strateške i međunarodne studije tvrdi da se kopnene snage moraju rasporediti kako bi spriječile nasilje. Za razliku od IFOR-a/SFOR-a, europske bi nacije trebale preuzeti primarnu odgovornost, dok Sjedinjene Države pružaju „snažnu diplomatsku, političku

i logističku potporu“. Akcija bi bila potpomognuta "čvršćim prekoatlantskim strateškim opredjeljenjem za uključivanje svih zemalja regije u NATO i EU."¹³⁰

Prijedlog Bugajskog pretpostavlja da međunarodna vojna sila ne samo da će spriječiti nasilje, nego će Bosnu vratiti na put reformi koji će joj omogućiti pristupanje NATO-u i EU. Međutim, nada da bi vojna misija mogla ponovo pokrenuti reforme temelji se na pogrešnom tumačenju prošlosti. SFOR i NATO-ov vojni stožer u Sarajevu zaista su bili od značaja za zalaganje za ujedinjenu bosansku vojsku, jedno od glavnih postdejtonskih postignuća. SFOR je, međutim, imao ovlasti nadgledati reforme obrambenog sektora jer je vojni nadzor bio u njegovoj nadležnosti u skladu s Aneksom 1A Dejtonskog mirovnog sporazuma.

Nikako nije jasno zašto bi još jedna vojna misija uspjela vratiti Bosnu na put da se pridruži svakoj organizaciji. Kamen spoticanja ulasku u NATO čisto je politički: bosanski Srbi ne samo da odbijaju prebacivanje vojnih objekata središnjoj državi, već su i samo članstvo u NATO-u doveli u pitanje. Bilo bi samoubojstvo da se međunarodna vojna misija uključi sama u ovaj spor.

Niti takva misija ne bi mogla promicati pristupanje EU-u, mnogo složeniji i zahtjevniji proces od pristupanja NATO-u - koji pokriva sve, od poljoprivrede do financija do transporta - i u kojem vojna misija ne bi imala ni ovlasti ni ekspertize. Malo je vjerojatno da će sama vojna misija na neki način nagovoriti Bosance ili natjerati ih na put reformi i izgradnje nacije. Iako vojna misija vjerojatno neće ostvariti napredak ni u pristupu NATO-u ni EU, ipak bi mogla izgledati atraktivno ako bi izbijanje nasilja prijetilo napretku u Bosni ostvarenom od Daytonu. Opet, usporedba s IFOR-om/SFOR-om mogla bi se pokazati pogrešnim u nekoliko tačaka.

Prvo, IFOR/SFOR se u velikoj mjeri oslanjao na europske vojnike. Ipak, europska iskustva u Bosni od odlaska SFOR-a 2004. nisu bila pozitivna. EUFOR u Sarajevu, koji predvodi EU, nije dobro napredovao; započeo je sa 7000 vojnika u prosincu 2004. godine i od tada je smanjen na razinu od 600 vojnika.¹³¹ Ovo smanjenje odražava pad njegove učinkovitosti. Prema Azinoviću i suradnicima, većina promatrača smatra da je vidljivost EUFOR-a njegov jedini doprinos; a da je njegova sposobnost odvratanja od politički usmjerenog nasilja vrlo ograničena.¹³²

Djelomično je taj pad rezultat vojnih potreba u drugim misijama, jer su vojne snage EU-a također potrebne za NATO, UN i nacionalne vojne misije. Ali do toga je došlo i zato što politički establišment EU nije podržao EUFOR. Na primjer, u ožujku 2011. godine, Odbor za politiku i sigurnost EU-a (PSC), nadležan za političku kontrolu i strateške smjernice za misiju,¹³³ jednostavno nije odgovorio kada mu je rečeno da EUFOR-u treba tri puta veći broj od postojećih snaga.¹³⁴ Sastav EUFOR-a odražava taj nedostatak političke opredijeljenosti: zapadnoeuropske zemlje su se već povukle, ostavljajući Austriju, Tursku, Mađarsku i Bugarsku kao glavne sudionike trupa.

Drugo, nakon nekoliko bolnih iskustava, SFOR je utvrdio da su najbolje jedinice za suočavanje sa nasiljem na nižoj razini paravojna policija ili žandari (kojih Sjedinjene Države nemaju). Te su se jedinice specijalizirale za suzbijanje civilne mase poput nogometnih huligana i mnogo su bolje opremljene od običnih vojnika da se nose s "iznajmljenom ruljom" u koje spadaju žene i djeca ili s drugim prijetnjama niskog stupnja u kojima se susreću u Bosni. Ipak, u početku EUFOR-a bile su uključene i europske žandarmerijske snage; danas u EUFOR-u ostaju samo neki turski žandari.¹³⁵ Njihova upotreba protiv srpske ili hrvatske mase vjerojatno je ograničena.

Treće, Sjedinjene Države ne mogu očekivati da će projicirati veliki utjecaj sila koje se nalaze iza horizonta. NATO sada pruža takvu potporu EUFOR-u; ali to samo po sebi nije dovoljno za jačanje kapaciteta EUFOR-a. S obzirom na europski "umor od Bosne", neizbježni je zaključak da bi svaka nova misija najvjerojatnije trebala uključivati američke kopnene trupe, od kojih bi vojne jedinice bile glavna komponenta.

Ako bi američki kreatori politike u nekom trenutku razmišljali o misiji koja uključuje američke snage, morali bi uzeti u obzir povećanu opasnost od islamizma, posebno islamističkog terorizma. Tijekom većeg dijela operacija IFOR/SFOR-a u Bosni, mudžahedini su bili prisiljeni na skrivanje. Izetbegović ih je štitio, ali njegov manevarski prostor bio je ograničen i američkom politikom i raširenim proamerikanizmom i antivehabizmom među Bošnjacima.

Pored toga, IFOR/SFOR uživao je samo ograničen uspjeh u borbi protiv terorizma – što nije začuđujuće, jer je njegov zadatak bio prvenstveno održavanje sigurnog i sigurnosnog okruženja. Popis visokih međunarodnih zavjera pripremanih za vrijeme i nakon mandata SFOR-a (vidi Okvir 1) pokazuje poteškoće koje vojna sila s ograničenim protuterorističkim mogućnostima ima u odvratanju od takvih aktivnosti, posebno kada lokalni dužnosnici štite teroriste od vanjskog pritiska.

Današnje prisustvo NATO-a nije bolje pripremljeno za borbu s terorističkim prijetnjama. Protuterorizam nije ni među tri glavne misije trenutnog sjedišta NATO-a u Sarajevu.¹³⁶ Niti bi pomogla pripremu Bosne za članstvo u NATO-u, jer se zahtjevi za pristup prvenstveno vode oko pitanja demokratske legitimnosti i sposobnosti obrambenog sektora.

Pored toga, islamistički antiamerikanizam sada je imao priliku pustiti korijene. Koliko su ti korijeni duboki, teško je utvrditi, ali vjerojatnost džihadističkog nasilja protiv američkih ili zapadnih trupa vjerojatno je veća nego što je bila ranije. Neki će se teroristi vjerojatno udomačiti i moći će se lakše uklopiti u domaće stanovništvo. Svaka nova misija morala bi ovu pojačanu prijetnju uzeti u obzir pri planiranju.

Neposredno prije Daytonskog mirovnog sporazuma i početka IFOR-a, general Charles G. Boyd, USAF (Ret.), bivši zamjenik zapovjednika Europskog zapovjedništva, tvrdio je da bi Sjedinjene Države trebale dati jednaku težinu strahovima i težnjama Srba, kao i onih kod Muslimana i Hrvata. Dalje je tvrdio da samo vojne akcije neće donijeti trajan mir.¹³⁷ Osamnaest godina kasnije njegova analiza ostaje relevantna. Politički sporovi su u osnovi bosanskohercegovačkih problema, neki od njih odražavaju destabilizirajući i štetni utjecaj islamizma. Bez politike koja se bavi takvim problemima, nijedna vojna misija vjerojatno neće uspjeti.

Ubrzano članstvo u NATO-u.

Balkanski stručnjak Edward P. Joseph želi da se Sjedinjene Države preusmjere na postizanje članstva Bosne i Hercegovine u NATO-u, a ne u EU-u, jer je to dostupnije. Predviđa da će ubrzano članstvo u NATO-u preobraziti političku klimu u Bosni, okončavajući bilo kakvu raspravu o promjenama njezina teritorijalnog integriteta.¹³⁸ Slično tome, vojni stručnjak Steven Oluić piše da "sposobnost Bosne da se odupre ekstremizmu i radikalnom islamu ovisi o daljnjem angažmanu Zapada u regiji i nedavne pojave umjerenih Bošnjaka koji izazivaju radikalne islamiste i njihove ideologije."¹³⁹ Nažalost, ako Zapad natjera bosanske Srbe da prebace vojne objekte u središnju državu bez da priznaju ili opovrgnu njihove zabrinutosti zbog

islamizma ili muslimanske prevlasti, ovaj potez malo je vjerojatno da će uspjeti i može samo povećati protivljenje NATO-u.

Eventualno članstvo Bosne u NATO-u pokrenulo bi druga pitanja, ne samo zato što dio bošnjačke političke elite ima veze s islamističkim skupinama poput Muslimanskog bratstva, već i zato što Bosna otvoreno njeguje bliske veze s Iranom u vrijeme kada se zapadni svijet ujedinjuje u primjeni sankcije toj zemlji. Također je teško predvidjeti kako će Bosna i druge balkanske zemlje s velikim muslimanskim stanovništvom i rastućim islamističkim utjecajem reagirati na buduće NATO-ove krizne operacije u muslimanskim zemljama.

PREPORUKE ZA AMERIČKU VOJSKU

Ova je studija detaljno iznijela argumente protiv nove vojne misije u Bosni. Ipak, ako američki kreatori politika razmotre mogućnost, OSD i JCS trebali bi istaknuti činjenicu da takva misija vjerojatno neće riješiti političke probleme Bosne ili ubrzati članstvo u NATO-u, već bi se umjesto toga suočila s ozbiljnim poteškoćama. Njihova analiza mogla bi se temeljiti na opsežnom iskustvu koje je američka vojska stekla tijekom devet godina raspoređivanja IFOR-a/SFOR-a u zemlji, kao i na ekspertizi stečenom sudjelovanjem u NATO-ovom sjedištu u Sarajevu.

Analiza bi mogla uključivati:

- Malo je vjerojatno da će vojna misija unaprijediti pristupanje Bosne NATO-u. NATO bi posebno mogao naštetiti procesu pritiskom na bosanske Srbe da daju veću moć središnjoj državi za koju se plaše da će dominirati muslimani.
- Podsjetnik da su se uspjesi IFOR-a / SFOR-a i NATO-a u objedinjavanju armija triju etničkih skupina i u stvaranju središnjeg ministarstva obrane dogodili u sektoru u kojem su imali stručnost i imali ovlasti. Nova vojna misija vjerojatno ne bi ponovila taj uspjeh u ne-vojnim sektorima.
- Teško iskustvo naših europskih saveznika u okviru EUFOR-a i njihova odluka o izlasku iz Bosne čine malo vjerojatnim da će oni biti spremni pružiti trupe za novu misiju.
- Prijetnja nasiljem na niskoj razini i ograničena sposobnost američkih vojnih snaga da se bore protiv njega čine europske žandarske snage kritičnim. Ipak, te trupe vjerojatno neće biti dostupne.
- Sigurnosni razvoj događaja u zemlji pogoršao se od odlaska SFOR-a. Antiamerikanizam je porastao jer siromašnije Bosance radikaliziraju vehabije ili druge islamističke skupine, dok domaći bosanski teroristi, kao i bivši mudžahedini, mogu prijetiti američkom osoblju ili objektima.

S obzirom na ubrzani ulazak Bosne u NATO, OSD i JCS trebali bi osigurati da se kreatori politika usredotoče na šire političke teme koje do danas nisu dobivale dovoljno pozornosti, posebno:

- Opasnost od pritiska za jačanjem središnje države koju bosanski Srbi nikada neće prihvatiti dok je vide kao sredstvo za pretvaranje u status građana drugog reda u državi u kojoj dominiraju muslimani.
- Opasnost dijeljenja tajnih podataka i odlučivanja s bosanskim političarima i predstavnicima koji su povezani s Muslimanskim bratstvom i Iranom.

Kako bi se pripremili za takvu raspravu, američko Europsko zapovjedništvo (EUCOM) i američka vojska u Europi (USAREUR) možda će željeti povratiti svu raspoloživu internu ekspertizu i institucionalno pamćenje o Bosni, posebno među onima koji su služili ili služe u tim zapovjedništvima, kao i onima koji su služili u OSD-ovoj Balkanskoj radnoj grupi.

Nažalost, američka vojna prisutnost u Europi sjena je onome što je bilo tijekom misije IFOR/SFOR, a mnogi takvi pojedinci tijekom godina su se raspršili ili bili angažirani u misijama u Iraku, Afganistanu ili negdje drugdje. Međutim, civilni analitičari i politički savjetnici, uključujući pojedince koji su služili u NATO-ovom sjedištu u Sarajevu, mogu imati dragocjeno iskustvo u svojoj zemlji. Osim toga, savjetovanje sadašnjih i bivših sudionika EUFOR-a moglo bi se pokazati korisnim.

¹ Albania, Bulgaria, Croatia, Romania, and Slovenia have joined NATO, while Bosnia-Herzegovina, Macedonia, Montenegro, and Serbia are members of the Euro-Atlantic Partnership Council. Of these, only Serbia has not indicated a desire to join NATO. Bulgaria, Croatia, Romania, and Slovenia have joined the EU, and Macedonia, Montenegro, and Serbia have been accepted as candidates. Albania and Bosnia-Herzegovina are potential candidates.

² The United States “remain[s] committed to the Dayton principles of one sovereign and functional Bosnia and Herzegovina comprised of two vibrant entities and Brcko District and based on the equality of three constituent peoples and others.” See sarajevo.usembassy.gov/speech_20130703.html.

³ Lana Pasic, “Sources of Energy in Bosnia and Herzegovina, and Implications for Energy Security,” *Balkananalysis.com*, May 9, 2011.

⁴ Boris Divjak and Michael Pugh, “The Political Economy of Corruption in Bosnia and Herzegovina,” *International Peacekeeping*, Vol. 15, No. 3, June 2008, pp. 373-386.

⁵ “Improving Opportunities for Young People in Bosnia Herzegovina,” World Bank website, February 14, 2013.

⁶ “Ante Markovic’s testimony,” *Novi List*, October 24, 2003.

⁷ Ajdin Kamber, “Segregated Bosnian Schools Reinforce Ethnic Division,” *Institute for War & Peace Reporting*, May 3, 2011

⁸ Morton Abramowitz and James Hooper, “The Death of the Bosnian State,” *The National Interest*, July 20, 2011. The next census was held in October 2013. The State Department’s 2012 report on religious freedom cites a higher number, 15 percent, based on information from Bosnian statistical authorities. See www.ecoi.net/local_link/247588/357813_en.html.

⁹ “Focus on Bosnia Herzegovina,” Gallup Balkan Monitor, GMB Focus on #04, November 2010

¹⁰ Anes Alic and Vildana Skocajic, “Understanding Bosnia, Part One,” *ISN Security Watch*, February 26, 2009

¹¹ “Public Opinion Poll, Bosnia and Herzegovina, BiH, August 2010,” Washington, DC: National Democratic Institute, p. 5

¹² “Independent Evaluation of the National Youth Policy in Bosnia-Herzegovina,” UN, Sarajevo, April 29, 2005.

¹³ Index Mundi puts Bosnia’s estimated 2012 total fertility rate at 1.24 children born to each woman of childbearing age; a rate of 2.1 is required to maintain a population. See

www.indexmundi.com/bosnia_and_herzegovina/demographics_profile.html.

¹⁴ See *The Failed States Index 2013*, available from ffp.statesindex.org/rankings-2013-sortable.

¹⁵ “NATO’s Relations with Bosnia and Herzegovina,” NATO website, available from www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49127.htm.

¹⁶ Steven Woehrel, “Bosnia and Herzegovina: Current Issues and U.S. Policy,” Congressional Research Service, (CRS) Report R40479, Washington, DC: CRS, January 24, 2013.

¹⁷ “Bosnia and Herzegovina 2012 Progress Report,” European Commission SWD (2012) 335 Final, Brussels, Belgium, October 10, 2012, pp. 4-5.

¹⁸ “Bosnia’s Human Rights Record Hinders EU talks.” *EurAktiv.com*, May 24, 2013.

¹⁹ See, for example, the European Commission’s belabored analysis: “[a] shared vision among the political representatives on the overall direction and future of the country and its institutional set-up for the qualitative step forward on the country’s EU path remain absent.” Quoted in “Commission Proposes Candidate Statue for Albania,” *EurAktiv.com*, October 11, 2012.

²⁰ Christopher Deliso, *The Coming Balkan Caliphate: The Threat of Radical Islam to Europe and the West*, Westport, CT: Praeger Security International, 2007, p. 8.

-
- ²¹ Evan Kohlmann, *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, Oxford, UK: Berg, 2004, pp. xii-xiii.
- ²² John R. Schindler, *Unholy Terror: Bosnia, Al-Qa'ida, and the Rise of Global Jihad*, St. Paul, MN: Zenith Press, 2007, pp. 295-309.
- ²³ Kohlmann, *Al-Qaida's Jihad in Europe*, pp. 224-225.
- ²⁴ Suzana Mijatovic, "Tajna Diplomatska Ofanziva Iranaca u BiH," *Slobodna Bosna*, October 25, 2012.
- ²⁵ Christopher Deliso, "Israeli Security Concerns and the Balkans," *Balkananalysis.com*, March 31, 2013, p. 14.
- ²⁶ Woehrel, "Bosnia and Herzegovina."
- ²⁷ "Country Reports on Terrorism," Washington, DC: US Department of State, May 20, 2013; and "EU Terrorism Situation and Trend Report, Te-Sat," European Police Agency, 2013
- ²⁸ Quoted in Vlado Azinović, Kurt Bassuener, and Bodo Weber, "Assessing the Potential for Renewed Ethnic Violence in Bosnia and Herzegovina: A Security Risk Analysis," Berlin, Germany: Atlantic Initiative and Democratization Policy Council, October 2011, p. 69.
- ²⁹ Azinović, Bassuener, and Weber, "A Security Risk Analysis," pp. 65-66.
- ³⁰ Quoted in Vildana Skocajic and Anes Alic, "Understanding Bosnia, Part Four," *ISN Security Watch*, March 12, 2009.
- ³¹ Anes Alic, "Wahhabism: from Vienna to Bosnia," *ISN*, April 6, 2007
- ³² Robert Coalson and Maja Nikolic, "Radical Islamists Seek to Exploit Frustration in Bosnia," *RFE/RL*, March 1, 2013.
- ³³ Walter Mayr, "Islamists Gain Ground in Sarajevo," *Islamist Watch*, February 25, 2009.
- ³⁴ Skocajic and Alic, "Understanding Bosnia, Part Four."
- ³⁵ *Ibid.*
- ³⁶ Sylvia Poggioli, "Radical Islam Uses Balkan Poor To Wield Influence," *NPR*, October 25, 2010.
- ³⁷ See Steven Oluic, "Radical Islam on Europe's Frontier— Bosnia & Herzegovina," *National Security and the Future*, Vol. 1-2, No. 9, 2008, p. 42; and Ioannis Michaletos, "An Outlook of Radical Islamism in Bosnia." *Pakistan Christian Post*, July 2, 2012.
- ³⁸ "Saudis Tied to Domineering Wahabi Presence in Bosnia," *WorldTribune.com*, March 27, 2007-
- ³⁹ Nenad Pejic, "Wahhabist Militancy in Bosnia Profits from Local and International Inaction," *The Jamestown Foundation, Terrorism Monitor*, Vol. 9, Issue 42, November 17, 2011.
- ⁴⁰ Schwartz, "Bosnia Re-arrests Top Wahhabi Plotter."
- ⁴¹ Juan Carlos Antunez Moreno, *Foreign Influences in Islam in Bosnia and Herzegovina since 1995*, The Islam in South East Europe Forum (ISEEF), Sarajevo, Bosnia, 2010.
- ⁴² "Vast Majority of Bosnian Federation TV Viewers See Wahhabism as a Threat," *BBC*, December 10, 2006.
- ⁴³ Quoted in Stephen Schwartz, "Bosnia Cracks Down on Wahhabism," *The Weekly Standard*, February 18, 2010.
- ⁴⁴ Quoted in Boris Kanzleiter, "Wahhabi Rules: Extremism Comes to Bosnia," *World Politics Review*, May 2, 2007.
- ⁴⁵ See official Izetbegović biography, available from www.predsjednistvobih.ba/biogr/?cid=8148,1,1.
- ⁴⁶ Deliso, *The Coming Balkan Caliphate*, p. 7.
- ⁴⁷ Soldo, "Muslim Politician Says Bosnian Al-Qa'idah Can 'Destabilize Europe'," *Vecernij list*, December 11, 2007, translated by BBC Monitoring International Reports, December 14, 2007
- ⁴⁸ S. Dusanic, "Bakir Izetbegovic Gave Land to Saudi Committee as Present," *Glas Srpske*, May 29, 2008, translated by BBC Monitoring Europe, Political, May 29, 2008
- ⁴⁹ Walter Mayr, "The Prophet's Fifth Column: Islamists Gain Ground in Sarajevo," *Der Spiegel*, February 25, 2009.
- ⁵⁰ Berina Mulabegovic, "Who is Bakir Izetbegovic?" *Globalia Magazine*, May 12, 2010.
- ⁵¹ "Bosna Bank International Holds Annual Board Meeting in Dubai," available from www.ameinfo.com, December 19, 2012. BBI shareholders include the Islamic Development Bank, the Dubai Islamic Bank, and the Abu Dhabi Islamic Bank.
- ⁵² Timur Kuran, *Islam and Mammon: The Economic Predicaments of Islamism*, Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004, p. 6.
- ⁵³ The two signed several memoranda of understanding on economic cooperation in 2010. The following year saw strengthened scientific and research ties between Iran and Bosnian universities, while in 2012, they pledged to expand economic ties. See "Iran, Bosnia Sign MoUs on Economic Cooperation," *Fars News Agency*, May 1, 2010; "Iran, Bosnia Universities to Strength- 52 en Scientific, Research Ties," *IRNA*, December 3, 2011; and "Iran, Bosnia Urge Enhancement of Bilateral Relations," *PressTV*, April 10, 2012.
- ⁵⁴ "Izetbegovic Meets Ahmadinejad in Cairo," *BiH Dayton Project*, February 8, 2013, available from www.bihdaytonproject.com/?p=1793.

-
- ⁵⁵ Mijatovic, "Tajna Diplomaska Ofanziva Iranaca u BiH," *Slobodna Bosna*, October 25, 2012
- ⁵⁶ Radončić was originally close to Alija Izetbegović. He has used nationalist rhetoric and donations to the Islamic Community to advance his political career. See "Bosnia—Good Bosniaks, Bad Bosniaks, Good Muslims, Bad Muslims," State Department cable Sarajevo 103, January 27, 2009, provided courtesy of Wikileaks.
- ⁵⁷ The report of Izetbegovic's involvement appeared in an investigation by the Bosnian Serb newspaper, *Glas Srbske*, according to Benjamin Weinthal, "Bosnia Tells Iranian Spies to Leave to No Avail," *The Jerusalem Post*, May 9, 2013. Also see Benjamin Weinthal, "Bosnia Expels Two Iranian Diplomats," *The Jerusalem Post*, April 28, 2013; and Weinthal, "Bosnia Expels Alleged Iranian Spies," *The Jerusalem Post*, May 19, 2013
- ⁵⁸ "Bosnia Expels Third Iranian Diplomat," *Iran Daily Brief*, June 28, 2013, available from www.irandailybrief.com/2013/06/28/bosnia-expels-third-iranian-diplomat/.
- ⁵⁹ Mijatovic, "Tajna Diplomaska Ofanziva Iranaca u BiH."
- ⁶⁰ Oluic, "Radical Islam on Europe's Frontier," p. 46.
- ⁶¹ Schindler, *Unholy Terror*, p. 200.
- ⁶² "Haris Silajdzic: The Unexposed Zealot," Toronto, Ontario, Canada: The Centre for Peace in the Balkans, October 2002.
- ⁶³ Oluic, "Radical Islam on Europe's Frontier," p. 47.
- ⁶⁴ Soldo, "Muslim Politician Says Bosnian Al-Qa'idah Can 'Destabilize Europe'," *Vecernij list*, December 11, 2007, translated by BBC Monitoring International Reports, December 14, 2007.
- ⁶⁵ For example, Cornell University stated that "Silajdzic today represents the forces for an integrated, secular and multinational Bosnia. He continues to demand the right of return of refugees and displaced persons and is a proponent of multiethnicity, political pluralism and parliamentary democracy in the country." See news.cornell.edu/stories/1997/09/co-prime-minister-bosnia-andherzegovina-will-visit-cornell-and-deliver-bartels.
- ⁶⁶ 66. "Obituary: Alija Izetbegovic," *BBC News*, October 19, 2003.
- ⁶⁷ Alija Izetbegović, *The Islamic Declaration: A Programme for the Islamization of Muslims and the Muslim People*, Sarajevo, Bosnia, 1990.
- ⁶⁸ "Verdict of the Federal Court," Kps—108/84, available from www.slobodanpraljak.com/MATERIJALI/RATNI%20DOKUMENTI/islamska%20deklaracija/VERDICT_OF_THE_FEDERAL_COURT.pdf.
- ⁶⁹ The Declaration was actually reissued not by Izetbegović, but by a Serbian company owned by notorious Bosnian Serb leader, Vojislav Seselj. See Schindler, *Unholy Terror*, p. 63.
- ⁷⁰ Schindler, *Unholy Terror*, p. 200.
- ⁷¹ See "Karadzic Talks Izetbegovic in Cross-Examination," *Balkaninsight.com*, April 26, 2010; and Rachel Erwin, "Bosnian Serb Leader Says Karadzic Was Peacemaker," Washington, DC: Institute for War and Peace Reporting, April 12, 2013.
- ⁷² See Schindler, *Unholy Terror*, pp. 32-45. The actual indictment does not name Iran. See "Verdict of the Federal Court."
- ⁷³ Schindler, *Unholy Terror*, p. 54. See also "Bosnian Threatens Poison Gas Against Serb Forces," *The New York Times*, October 31, 1992.
- ⁷⁴ *Ibid.* p. 52.
- ⁷⁵ See the obituary by Enes Karic, "Alija Izetbegovic, President of Bosnia," Sarajevo, Bosnia, available from www.muslim-lawyers.net/news/index.php3?aktion=show&number=243.
- ⁷⁶ "Alija Izetbegovic: His Background and Philosophies," London, UK: Balkan Research Centre, December 1992.
- ⁷⁷ J. Millard Burr and Robert O. Collins, *Alms for Jihad: Charity and Terrorism in the Islamic World*, Cambridge, MA: Cambridge University Press, 2006, pp. 140-143.
- ⁷⁸ Schindler, *Unholy Terror*, p. 52.
- ⁷⁹ In this first trial, Izetbegović was convicted of terrorist activities related to the Young Muslims.
- ⁸⁰ Schindler, *Unholy Terror*, pp. 107-108
- ⁸¹ "Bosnia Fire Official with Ties to Iran," *Los Angeles Times*, November 20, 1996.
- ⁸² Nidzara Ahmetasevic, Adnan Butorovic, and Mirsad Fazlic, "Fishers of Children's Souls: Third Offensive of Young Muslims," *Slobodna Bosna*, January 30, 2003, English translation, May 10, 2004.
- ⁸³ See testimony by Eve-Ann Prentice at the Milosević trial at the ICTY, available from www.youtube.com/watch?v=IUDznadBOZU
- ⁸⁴ Schindler, *Unholy Terror*, p. 254.
- ⁸⁵ *Ibid.*, pp. 263-266. See also Azinović, Bassuener, and Weber, "A Security Risk Analysis," p. 65; and Ivo Lučić, "Bosnia and Herzegovina and Terrorism," *National Security and the Future*, Vol. 2, No. 3-4, Autumn/Winter 2001.

-
- ⁸⁶ Azinović, Bassuener, and Weber, "A Security Risk Analysis," p. 65.
- ⁸⁷ Quoted in Schindler, *Unholy Terror*, p. 263, sourced to an article in *Slobodna Bosna*, September 13, 2001. "Salam" is a greeting, while "tekbir" means the phrase "Allahu akbar."
- ⁸⁸ Mike O'Connor, "Spies for Iranians Are Said to Gain a Hold in Bosnia," *The New York Times*, November 28, 1997.
- ⁸⁹ He reportedly said that the Bosniak secret police "had been infected by al-Qa-ida . . . there was virtually a cell of that organization there." See quote in Schindler, *Unholy Terror*, p. 240.
- ⁹⁰ Ena Latin, "Sarajevo Trial May Lift Lid on Assassinations," Washington, DC: Institute for War and Peace Reporting, May 22, 2002; and "Ex-Bosnian Officials Arrested for Terrorism and Espionage Walk Free," AFP, October 1, 2002.
- ⁹¹ See OHR decision, available from www.ohr.int/decisions/removalsdec/default.asp?content_id=28446. Ashdown fired him for failure to handle intelligence information properly.
- ⁹² Nenad Pejic, "Wahhabist Militancy in Bosnia Profits from Local and International Inaction," *The Jamestown Foundation Terrorism Monitor*, Vol. 9, Issue 42, November 17, 2011.
- ⁹³ Quoted in Stefano Giantin, "A Bosnian Plea: 'Italians, Don't Give Peace Prize to Cerić,'" eurasiareview.com, February 27, 2012.
- ⁹⁴ "Grand Mufti Cerić Awarded Italian Foundation Peace Prize," *The Global Muslim Brotherhood Daily Report*, March 26, 2012
- ⁹⁵ See text of "A Declaration of European Muslims," available from www.rferl.org/content/article/1066751.html.
- ⁹⁶ "Bosnian Grand Mufti Says Islamic Law Compatible With Constitution, Will Visit Iran," *Global Muslim Brotherhood Daily Report*, June 8, 2009.
- ⁹⁷ Kenneth Morrison, "Wahhabism in the Balkans," *Balkan Series 08/06*, Swindon, Wiltshire, UK: Defence Academy of the United Kingdom, Advanced Research and Assessment Group, February 2008, p. 9.
- ⁹⁸ Patrick Moore, "Leader of Bosnia's Islamic Community Speaks Out," RFE/RL, April 23, 2004.
- ⁹⁹ "Bosnia—Rising toward Trouble," Embassy Sarajevo, Bosnia, February 16, 2009, provided courtesy of Wikileaks.
- ¹⁰⁰ See, for example, "The Second Report on Islamophobia, January—December 2011," Islamic Community of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, March 2012.
- ¹⁰¹ "Bosnians Elect New Grand Mufti; Mustafa Cerić Replaced After 19 Years," *The Global Muslim Brotherhood Daily Report*, September 25, 2012.
- ¹⁰² "Bosnia's Dangerous Tango: Islam and Nationalism," Brussels, Belgium: International Crisis Group, February 26, 2013, p. 1.
- ¹⁰³ Quoted in Soldo, "Muslim Politician."
- ¹⁰⁴ Ahmad ibn Naqib al-Misri, *Reliance of the Traveller: A Classic Manual of Islamic Sacred Law*, Beltsville, MD: Amana publications, 1994, o.25.3, p. 640. Exceptions to this rule occurred in Islamic empires, but the individuals who occupied such positions were always vulnerable to attack.
- ¹⁰⁵ *Ibid.*, pp. 607-609.
- ¹⁰⁶ Aleksa Djilas, "The Nation that Wasn't," Nader Mousavizadeh, ed., *The Black Book of Bosnia*, New York: HarperCollins Publishers 1996, p. 25.
- ¹⁰⁷ Alija Izetbegović, *The Islamic Declaration: A Programme for the Islamization of Muslims and the Muslim Peoples*, Sarajevo, Bosnia, 1990.
- ¹⁰⁸ Available from EUFOR website, www.euforbih.org/. In fact, Turkey has offered to make up shortfalls in EUFOR staffing but had been rebuffed by the EU, apparently for fear that EUFOR would effectively become a "TurkFor." See Azinović, Bassuener, and Weber, "A Security Risk Analysis," p. 72.
- ¹⁰⁹ Anes Alic, "Turkey's Growing Influence in the Balkans," oilprice.com, June 9, 2010.
- ¹¹⁰ Dusan Stojanovic, "Turkey Uses Economic Clout to Gain Balkan Foothold," *The Seattle Times*, March 13, 2011.
- ¹¹¹ This nostalgia, shared by the Muslim Brotherhood, found its way into Izetbegović's Declaration, in which he mourned the replacement of the Ottoman Empire by a secular Turkish regime whose new generation "had lost the remembrance of its past." See Izetbegović, *Islamic Declaration*, p. 14.
- ¹¹² Esad Hećimović, "Šta Turska hoće na Balkanu?" *Dani*, October 23, 2009. See English translation of excerpts at grayfalcon.blogspot.com
- ¹¹³ John Eibner, "Turkey's Christians Under Siege," *Middle East Quarterly*, Vol. 18, No. 2, Spring 2011.
- ¹¹⁴ "What Lies Beneath Ankara's New Foreign Policy," State Department cable Ankara 87, November 29, 2010, provided courtesy of Wikileaks.

-
- ¹¹⁵ Patrick Goodenough, "OIC Fulfills Function of Caliphate, Embodies 'Islamic Solidarity,' Says OIC Chief," *CNS News*, May 10, 2010.
- ¹¹⁶ Kenan Efendic, "OIC Invites Bosnia to Become Full Member," *Balkan Insight*, April 16, 2013.
- ¹¹⁷ Available from www.oicun.org/articles/54/1/CairoDeclaration-on-Human-Rights-in-Islam/1.html.
- ¹¹⁸ "Turkey Trying to Keep Its Influence in Bosnia," State Department cable Ankara 1651, November 17, 2009, provided courtesy of Wikileaks.
- ¹¹⁹ Azinović, Bassuener, and Weber, "A Security Risk Analysis," pp. 31-34.
- ¹²⁰ *Ibid.*, p. 33.
- ¹²¹ *Ibid.*, p. 34., italics in original.
- ¹²² See OSA website, available from www.osa-oba.gov.ba/osaobaeng.htm.
- ¹²³ Azinović, Bassuener, and Weber, "A Security Risk Analysis," p. 44.
- ¹²⁴ *Ibid.*, pp. 39-52.
- ¹²⁵ Mark Lowen, "Major Criminal Flees Bosnia Jail," *BBC*, July 29, 2009. Abu Hamza, a former member of Egyptian Gama'a al-Islamiyya, first arrived in Bosnia in 1992. See Anes Alic, "The Ringleaders of the Bosnia-Herzegovina Wahhabi Movement," *The Jamestown Foundation Terrorism Focus*, Vol. 4, Issue 6, March 23, 2007.
- ¹²⁶ Azinović, Basseuner, and Weber, "A Security Risk Analysis," pp. 4-8.
- ¹²⁷ Ratka Babic, "Bosnia Serbs Will Call Referendum on NATO," *Balkan Insight*, February 12, 2013.
- ¹²⁸ Stefan J. Bos, "Report: 'Christians Flee Bosnia Amid Discrimination, Islamization,'" *BosNewsLife*, October 12, 2012.
- ¹²⁹ "Bosnia and Herzegovina 2012 Progress Report," p. 17.
- ¹³⁰ Janusz Bugajski, *Return of the Balkans: Challenges to European Integration and U.S. Disengagement*, Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, May 2013, pp. 156-158.
- ¹³¹ EUFOR Fact Sheet, available from www.euforbih.org/index.php?option=com_content&view=article&id=15&Itemid=134.
- ¹³² Azinović, Bassuener, and Weber, "A Security Risk Analysis," p. 72.
- ¹³³ See European Union External Action website, available from www.eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/.
- ¹³⁴ Azinović, Bassuener, and Weber, "A Security Risk Analysis," p. 72.
- ¹³⁵ *Ibid.*
- ¹³⁶ The top three missions are: assisting Bosnian authorities with reforms and commitments related to the Partnership for Peace and closer integration with NATO; providing logistic and other support to EUFOR; and supporting ICTY on a case-by-case basis. See "NATO's Relations with Bosnia and Herzegovina," available from www.nato.int.
- ¹³⁷ Charles G. Boyd, "Making Peace with the Guilty: The Truth about Bosnia," *Foreign Affairs*, Vol. 74, No. 50, September/October 1995, pp. 22-38.
- ¹³⁸ Edward P. Joseph, "Bosnia-Herzegovina," *The Western Balkans Policy Review 2010*, Washington, DC: Center for Strategic and International Studies, pp. 63-64.
- ¹³⁹ Oluic, "Radical Islam on Europe's Frontier," p. 48.